

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra slavistiky

**Doplňková cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby v předmětu
ruský jazyk**

Diplomová práce

Autor: Varvara Skibina
Studijní program: N 7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy – ruský jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – anglický jazyk a literatura
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	Bc. Varvara Skibina
Osobní číslo:	P13872
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy Učitelství pro střední školy - ruský jazyk a literatura
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura
Název tématu:	Doplňková cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby v předmětu ruský jazyk
Zadávající katedra:	Katedra slavistiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Předmětem diplomé práce bude zpracování doplňkových cvičení zaměřených na rozvoj slovní zásoby na úrovních A1, A2, B1 a B2 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Diplomant zpracuje základní okruhy a představí systém doplňujících cvičení, v souladu s výstupními tématy jednotlivých úrovní. Materiály budou zpracovány jak v tištěné, tak i v elektronické podobě.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.**
Katedra slavistiky

Oponent diplomové práce: **Mgr. Elena Anatolievna Vasilyeva, CSc.**
Katedra slavistiky

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2014**
Termín odevzdání diplomové práce: **17. února 2016**

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

23.04.2015

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Půžovi, Ph.D. za jeho rady a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

SKIBINA, V. N. *Doplňková cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby v předmětu ruský jazyk*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 73 s. Diplomová práce.

Předmětem diplomové práce bude zpracování doplňkových cvičení zaměřených na rozvoj slovní zásoby na úrovních A1, A2, B1 a B2 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Diplomant zpracuje základní okruhy a představí systém doplňujících cvičení, v souladu s výstupními tématy jednotlivých úrovní. Materiály budou zpracovány jak v tištěné, tak i v elektronické podobě.

Klíčová slova: ruština, slovní zásoba, lexikon, lexikum

Annotation

SKIBINA, V. N. *Additional Exercises Aimed at Russian Language Vocabulary Skills Improvement*. Hradec Králové: Faculty of Education of University of Hradec Králové, 2015. 73 p. Diploma dissertation.

The basis of this study was to create a set of additional exercises aimed at Russian language vocabulary skills improvement corresponding with the Common European Framework of Reference for Languages levels A1, A2, B1 and B2. The author elaborates the basic theoretical circuits and presents an extra exercises framework compliant with particular levels' output topics. Both electronic and hard copies of the thesis are available.

Keywords: russian language, ruština, slovní zásoba, lexikon, lexikum

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
1. Úvod do lexikologie. Lexikum současného ruského jazyka	13
1.1. Slovo jako základní jazyková jednotka	14
1.2. Lexikální význam slova. Monosémie a polysémie. Homonyma, synonyma, antonyma a paronyma	14
1.3. Slovní zásoba a její tvorba. Originální a přejatá slovní zásoba. Lexikum s určitým místním nebo sociálním omezením	16
1.4. Aktivní a pasivní slovní zásoba. Archaismy a neologismy	19
1.5. Slovníky ruského jazyka, jejich typy	20
2. Vymezování úrovní znalostí cizího jazyka	21
2.1. Popis úrovní dle SERR	21
2.2. Testování z ruského jazyka pro cizince TORFL	22
2.3. Informace o průběhu zkoušky	23
2.4. Popis úrovní dle TORFL	23
2.4.1. Test elementární úrovně TEU	23
2.4.2. Test základní úrovně TZU	24
2.4.3. TORFL-1	24
2.4.4. TORFL-2	25
2.4.5. TORFL-3	25
2.4.6. TORFL-4	26
3. Lexikální minimum. Přístup k výběru lexikálního minima	27
3.1. Požadavky k lexikálním znalostem na jednotlivých úrovních TORFL (A1 — B2)	28
3.1.1. TEU (A1)	28
3.1.2. TZU (A2)	30
3.1.3. TORFL-1 (B1)	31
3.1.4. TORFL-2 (B2)	33
4. Výuka lexika z didaktického pohledu	35
4.1. Místo vyučování lexikálním jazykovým dovednostem a slovní zásobě v celkovém systému výuky	35
4.2. Zásadní principy výuky slovní zásoby cizího jazyka	35
4.3. Postup při výuce	37
4.3.1. Metody při uvedení nových slov	38
4.3.2. Procvičovací metody	39
4.3.2.1. Typy cvičení	39
4.3.2.2. Mimoškolní a mimoškolní aktivity	40
4.3.3. Opakování	40
4.3.4. Kontrol a evaluace	41
4.4. Obtížné jevy v lexiku	42
4.5. Částečné řečové kompetence	43
4.5.1. Odhad	43
4.5.2. Kompenzace jazykového deficitu	43
4.5.3. Užívání slovníku	44
5. Empirická část	45
5.1. Úvod	45
5.2. Úroveň A1	46
5.3. Úroveň A2	59
5.4. Úroveň B1	62
5.5. Úroveň B2	64

Závěr	68
Seznam použité literatury.....	70
Seznam literatury související s tématem.....	73

Seznam použitých zkratk

ALTE — The Association of Language Testers in Europe

SERR — Společný evropský referenční rámec pro jazyky

TEU — Test elementární úrovně

TORFL — The Test of Russian as a Foreign Language

TZU — Test základní úrovně

ТБУ — Базовый сертификационный уровень

ТРКИ — Тест по русскому языку как иностранному

ТРКИ-1 — Первый сертификационный уровень

ТРКИ-2 — Второй сертификационный уровень

ТРКИ-3 — Третий сертификационный уровень

ТРКИ-4 — Четвертый сертификационный уровень

ТЭУ — Элементарный сертификационный уровень

Úvod

Tato práce je zaměřena na zkoumání lexikální oblasti výuky cizích jazyků, především ruského jazyka. Zvolení tohoto tématu vychází z vlastních zájmů autorky, mezi které patří zkoumání principů percepce nových informací jedincem, obzvláště nové slovní zásoby cizího jazyka. Důležitou roli při volbě tématu sehrály předchozí životní a odborné zkušenosti autorky v oblasti médií a informačních technologií.

Otázky percepce jsou již prozkoumané a v současné existuje mnoho různorodých metod výuky cizích jazyků. Na jednu stranu se jedná o pozitivní jev, na druhou stranu to ale znamená komplikaci pro snadnou orientaci v problematice. Řada odborníků se přiklání k užívání osvědčených metod, existuje však skupina odborníků, která je přesvědčena o opaku a neustále se snaží hledat nové metody. Velmi závažnou skutečností je také volba systému výuky a sad cvičení vhodných pro danou skupinu studentů. V praxi má pedagog pouze omezený časový prostor pro výklad probírané látky a je odpovědný za to, aby informace, poskytované studentům, byly relevantní a srozumitelné.

Autorka se pokusí prozkoumat již existující metody a principy výuky cizích jazyků v oblasti lexikálních znalostí a na základě získaných znalostí a vlastních zkušeností vytvořit nová cvičení určená pro rozšíření slovní zásoby u osob zabývajících se výukou ruského jazyka jako cizího. Práce bude rozdělena na teoretickou a empirickou část.

Z výše označeného vyplývají cíle práce:

- vymezení roli, kterou hraje rozvíjení lexikálních dovedností a znalostí a rozšíření slovní zásoby v současném procesu výuky cizího jazyka;
- shrnutí informací o existujících úrovních ovládnutí cizího jazyka dle mezinárodních norem a konkrétních požadavcích na lexikální zdatnost na jednotlivých úrovních;
- shrnutí informací o současných nejúčinnějších a nejpopulárnějších metodách výuky, spojených s lexikálními znalostmi a dovednostmi;
- shrnutí informací o již existujících typech cvičení v oblasti rozšiřování slovní zásoby;
- vytvoření vlastních cvičení v souladu s existujícími didaktickými metodami a vlastními zkušenostmi a názory. Tato empirická část práce měla by být užitečná při používání

ve výuce ruského jazyka vyučující i studenty.

Teoretická část práce bude zpracována analytickou metodou zkoumání již existujících poznatků v dané oblasti. Získané informace jsou čerpány z české, ruské, anglické a německé literatury. Teoretická část bude představovat shrnuté a systematizované informace, na jejichž základě pak bude vystavěna část empirická. Tato druhá část bude vytvořena na základě pozorování vlastních studentů, kteří se učí ruský jazyk jak v rámci doučovacích hodin, tak na základních a středních školách v České republice, a také na základě vlastních zkušeností při učení se cizímu jazyku. Cvičení budou uváděna dle úrovní určených Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky a budou přiměřeně rozdělena na příslušné kategorie pro úroveň A1, A2, B1 a B2. Úrovně C1 a C2 se do této práce nezačleňují, jelikož v současné době výuka ruského jazyku jako cizího na území České republiky se na těchto úrovních prakticky nerealizuje. Empirická část by měla být užitečná pro všechny, kteří se seriózně zabývají výukou a osvojováním ruského jazyka a vhodná pro obecnou i soukromou výuku.

1. Úvod do lexikologie. Lexikum současného ruského jazyka

Lexikální kompetence podle SERR patří mezi lingvistické kompetence, zároveň s kompetencemi gramatickými, sémantickými, fonologickými, ortografickými a ortoepickými.¹ Kurz cizího jazyka se běžně skládá z následujících částí: lexikologie a frazeologie, fonetika a fonologie, ortoepie, grafika a pravopis, tvoření slov, gramatika (morfologie a syntax), interpunkce. Lexikologie a frazeologie zkoumají slovní zásobu a fráze ruského jazyka a zákony jejích vývoje.

Současný ruský jazyk je jazykem normovaným. Jazykové normy určují význam a případy použití slov, výslovnost, vytvoření pravopisných a gramatických forem. Norma však nevylučuje možnost změny, což je neustále vidět v jazyce vnímaném jako prostředek lidské komunikace. Například, existují mnoho variantní rovnoprávné přízvuky (*творог* — *творог*, *джинсовый* — *джинсовый* atd.) nebo gramatické formy slov (*прожекторы* — *прожектора*, *тракторы* — *трактора*).

Současný ruský jazyk se neustále mění, nejčastěji pod vlivem médií: norma se stává méně striktní, což umožňuje existenci několika variant. Současná jazyková norma se zaměřuje spíše na komunikativní účelnost než na stabilitu a univerzálnost. Proto je dnes norma často spíše možností zvolení varianty než zákazem. Hranice normy je občas skoro neviditelná a regulační a některé hovorové jazykové formy se stávají uskutečněnou normou.

Pro správné používání ruského (a i vlastně jakéhokoli) lexika je důležité se vyznat v následujících oblastech:

- slovo jako základní jazyková jednotka;
- lexikální význam slova; monosémie a polysémie; homonyma, paronyma, synonyma, antonyma;
- slovní zásoba a její tvorba; originální a přejatá slovní zásoba; lexikum s určitým teritoriálním (dialektismy) nebo sociálním omezením (profesní mluva, slang, argot);
- aktivní a pasivní slovní zásoba; archaismy a neologismy;
- slovníky ruského jazyka, jejich typy.

1

PÍŠOVÁ, M. Didaktika cizích jazyků: otázky identity. *Pedagogická orientace*, odborný čtvrtletník a zpravodaj České pedagogické společnosti, Brno: Česká pedagogická společnost, 2011, roč. 21, č. 2, s. 142-155. ISSN 1211-4669. S. 150.

1.1. Slovo jako základní jazyková jednotka

Slovní zásobu je třeba brát jako systém. Lexikální vztahy jsou systémové. Za základní jazykovou jednotku se považuje slovo či lexém.² Slovo je zkoumáno různými oblastmi lingvistických věd.

Z hlediska fonetiky je slovo zvuková realizace, je to souhrn souhlásek a samohlásek, které tvoří slovo, v kterém je možné určit jednotlivé slabiky, přízvuky atd.

Lexikologie má za úkol zjistit vše, co souvisí s významem slova. Tento obor specifikuje typy významů, vymezuje rozsah použití slova, jeho stylistické zabarvení, atd. Pro lexikologii je důležitá otázka původu slova, jeho sémantiky, použití v různých oblastech, stylistické souvislosti, atd. v jednotlivých obdobích vývoje jazyka.³

Slovo je nejen lexikální, ale i gramatickou jednotkou. Z pohledu gramatiky se určují slovní druhy, gramatické tvary a role ve větě. Gramatické a lexikální významy jsou úzce spojeny, takže změna lexikálního významu často vede ke změně gramatické charakteristiky slova.

1.2. Lexikální význam slova. Monosémie a polysémie. Homonyma, synonyma, antonyma a paronyma

Lexikální význam slova se tvoří souvislostmi zvukového tvaru slova s předmětem nebo pojmem reality.⁴

Lexikální význam může být pouze jeden (jedná se o slova jednoznačná, například *автомобиль, гитара, земляк*), ale může koexistovat i s ostatními lexikálními významy téhož slova (tato slova se nazývají vícevýznamová slova, například *идти, корень, рука*).

Další významy mohou být získány například během historického vývoje jazyka. Je několik způsobů vytváření nových lexikálních významů. Mezi takové patří metaforický přenos vlastností jednoho předmětu na jiný⁵ a může se jednat například o vnější podobnost *нос (человека) — нос (корабля)*, nebo podobný tvar *яблоко (фрукт) — яблоко (глазное)*,

² PURM, R., JELÍNEK, S. VESELÝ, J. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-1740. S. 76.

³ VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyy russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. ISBN 5-94010-008-2. S. 8.

⁴ ГОРСКАЯ, С. А. *Лексика. Фразеология. Лексикография: практикум* / С.А. Горская. - Г 70 Гродно: ГрГУ, 2009. - 137 с. ISBN 978-985-515-171-6. §2

⁵ Přenos označení na jiný objekt na základě vnější podobnosti.

nebo podobný dojem *тёплое (течение) — тёплое (участие)*, atd. Dalším způsobem je přenos metonymický,⁶ například *читаю Пушкина, съел две тарелки*, nebo synekdochický,⁷ například *посторонним лицам вход воспрещен; в семье пять ртов; Коля — светлая голова*.

Různé významy slova, stejně jako jejich zabarvení tvoří sémantickou strukturu slova a slouží k popisu systémových vztahů v rámci jednoho slova. Právě tyto vztahy zajišťují rozmanitost jazyka, umožňují vyjádření emocí a plnění jiných stylistických a komunikativních úkolů během řečových projevů. Občas se tyto vztahy vytrácejí, což je jedním z možných způsobů tvoření homonym.

Homonyma jsou slova, která mají stejnou fonetickou realizaci, ale liší se významem. Například:

Коса — у девушки на голове, коса — орудие для косьбы, коса — географическое название (Куршская коса). Ключ — музыкальный знак, ключ — от двери, ключ — природный источник воды, ключ — гаечный ключ, ключ — регистрационный номер, вводимый для установки платного программного обеспечения. Лук — растение, лук — оружие. Ручка — пишущая (гелевая, шариковая), ручка — человеческая рука, дверная ручка. Кисть — связка верёвок, кисть — руки, кисть — ягод (кисть рябины), кисть (для рисования). Рысь — бег, рысь — животное.

Homonyma jsou také zmiňována při porovnání rodného a cizího jazyka. V překladatelském oboru se taková slova nazývají „falešní přátelé překladatele“, jelikož jejich význam je odlišný, přestože fonetická realizace naznačuje příbuznost. O rusko-české homonymie, jako negativním jevu je velmi mnoho zpracovaného materiálu, jedná se o často volené téma diplomových prací studentů oborů lingvistiky a didaktiky cizích jazyků. Jedná se o rozsáhlé a vděčné téma, které se však nesmí omezovat a cílit výuku pouze na homonymii.

S homonymy by neměla být zaměňována paronyma,⁸ která mají odlišné významy, ale jsou si výslovnostně a gramaticky pouze podobná. Velmi často mají i blízký slovní základ. Například, *одеть и надеть, абонент и абонемент, мудреть и мудрить*.

Dalším projevem systémových vztahů v lexiku je synonymie. Synonyma (též slova souznačná) jsou slova nebo slovní spojení stejného či podobného výrazu, označující stejný pojem. Synonyma se od sebe liší odstíny významů, nebo stylistickým zabarvením, nebo

⁶ Přenos označení na jiný objekt na základě vnitřní podobnosti.

⁷ Synekdocha je přenosem významu z části na celek nebo z celku na část téhož objektu.

⁸ VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyyj russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. ISBN 5-94010-008-2. §5

také kombinací předcházejících jevů. Synonymické řady se liší podle počtu slov: některé jsou složeny pouze ze dvou nebo tří členů (*брак — супружество; авторитет — вес, престиж*), jiné vytvářejí delší synonymickou řadu, to znamená, že k jednomu jevu existuje více synonymních výrazů. Za jádro takové řady se považuje nejvíce stylisticky i emocionálně neutrální výraz. Tento je označován za dominantu (*победить — одолеть, разбить, разгромить, побороть, сломить, осилить, восторжествовать, пересилить, справиться, взять верх, одержать победу и др.*). Ne všechna tvoří synonyma. Synonyma se netvoří například od vlastních jmen, názvů zemí, měst, obcí a jejich obyvatel.

Přítomnost stálých systémových lexikálních vztahů jazyka naznačuje existence slov s opačným významem. Taková slova se nazývají antonyma (*друг — враг, высоко — низко, день — ночь*). Ne všechna slova ruského jazyka vstupují do takových vztahů. Antonyma netvoří podstatná jména s přesným významem (*дом, стол, стена*), číslovky a většina zájmen. Antonyma zpravidla nenajdeme mezi kvalitativními adjektivy označujícími názvy barev a odstínů (s několika výjimky: *черный — белый, темный — светлый*).

1.3. Slovní zásoba a její tvorba. Originální a přejatá slovní zásoba. Lexikum s určitým místním nebo sociálním omezením

Ruská slovní zásoba se do současné podoby nevytvořila náhle. Proces formování slovní zásoby je dlouhý a složitý, úzce souvisící s historií ruského státu. Historická lexikologie uvádí dva hlavní zdroje vzniku a rozvoje lexikálního systému: původní starověká slova, která existují odedávna, a slova přejatá z jiných jazyků.

Původní slovní zásoba ruského jazyka je geneticky heterogenní. Vyčleňují se obecně indoevropská, obecně slovanská, východní slovanská a přímo ruská skupiny původních slov.⁹ Do obecně indoevropské skupiny patří názvy zvířat, členů rodiny a jednoduché číslovky (*овца, бык, волк, мясо; брат, дочь, мать; один, два, три, четыре, пять*). Do obecně slovanské skupiny patří většina slov současné ruštiny a jiných slovanských jazyků označujících názvy stromů, rostlin, ptáků, předmětů nezbytných pro domácnost (*бор, ветвь, дерево, кора, лес, лист, сук; дуб, ель, клён, липа, сосна, черёмуха, ясень; горох, мак; овёс, просо, пшеница, ячмень; ковать, сечь; мотыга, ткань, челнок; дом, кров, пол, сени; гусь, курица, скворец, соловей; квас, кисель, сало, сыр, меч, книга*). Tato skupina slov pochází z doby 6.-7. století.

⁹ VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyj russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. ISBN 5-94010-008-2. §9

Do východní slovanské skupiny patří slova, která vznikla v Kyjevské Rusi v průběhu 9.-12. století. Slovní zásoba této skupiny zahrnuje staroruská slova jako *рокотать, сизый, хороший; дядя, падчерица; кружево, погост; белка, зяблик; сорок, девяносто; внезапно, сегодня*. Přímo ruská skupina slov zahrnuje jednotky, které začaly vznikat od konce 15. století. K této skupině patří slova jako *брюзжать, ворковать, размозжить, разредить, распекать; обложка, облучок, обои; голубцы, кулебяка; итог, обиняк, обман, опыт*.

Slovní zásoba není stabilní, stále se vyvíjí podle aktuálních potřeb mluvčích daného jazyka. Ke změnám slovní zásoby dochází například i přejímáním z jiných jazyků.

Ruský jazyk přejal slova z příbuzných jazyků (ze slovanské jazykové skupiny) a ze vzdálených cizích jazyků. Prvním typem jsou převzetí ze staroslověnštiny. Ze staroslověnského jazyka v ruštině jsou, například pojmy církevní: *священник, крест, жезл, жертва*, a také mnohá slova označující abstraktní pojmy: *власть, благодать, согласие, вселенная, бедствие, добродетель*.

Druhým typem jsou výpůjčky z řečtiny, latiny, turečtiny, skandinávských a západoevropských jazyků (románské, germánské atd.). Jako u většiny evropských jazyků z řečtiny a latiny byla převzata řada slov z oblasti kultury a vědy. Tak slova řeckého původu jsou například: *математика, философия, история, грамматика, хорей, анапест, комедия, мантия, стих, идея, логика, физика, аналогия* a další. Slova latinského původu jsou například: *школа, аудитория, декан, канцелярия, каникулы, директор, диктант, экзамен, диктатура, конституция, корпорация, лаборатория, меридиан, максимум, минимум, процесс, публика, революция, республика, эрудиция* a další.

Turkické jazyky se také staly zdrojem pro přejatá slova, jež se objevují ve starší slovní zásobě. Tento proces byl ovlivněn obchodními a diplomatickými vztahy mezi národy, takže mezi výpůjčky patří slova jako *караван, кобура, курган, колчан, каракуль, казна, базар, изюм, арбуз, таз, утюг, очаг, шаровары, кушак, тулуп, аршин, бакалея, лапша, чулок, башимак, сундук, халат, туман* a další.

Výpůjček ze skandinávských jazyků je v ruštině relativně málo a také se taková slova objevují spíše ve starší slovní zásobě. Jejím původem jsou obchodní vztahy, takže patří do oblasti trhu a navigace: *сельдь, ларь, пуд, крюк, якорь, кнут, мачта* a další.

Výpůjčky ze západoevropských jazyků tvoří jednu z nejpočetnějších (po staroslověnštině) skupin. Významnou roli v 17.-18. století v souvislosti s reformami Petra I. hrála slova germánské skupiny (němčina, angličtina, holandština), a románských jazyků

(francouzština, italština, španělština).

Germanismy či výpůjčky z němčiny se většinou týkají obchodu, války, umění. Mezi taková slova patří *вексель, штемпель, ефрейтор, лагерь, штаб, галстук, итиблеты, верстак, стамеска, фуганок, мольберт, капельмейстер, ландшафт, курорт* a další.

Z holandštiny do ruštiny přišla slova spojená s námořnictvím: *гавань, дрейф, лоцман, матрос, рейд, флаг, флот* a další.

Anglicismy v ruštině jsou také často spojeny s námořnictvím (například *мичман, бот, бриг*), ale o hodně větší skupina se týká veřejného sociálního prostředí, sportovních událostí, techniky, gastronomie: *бойкот, лидер, митинг; тоннель, троллейбус, баскетбол, футбол, спорт, хоккей, финиш; бифитекс, кекс, пудинг, скотч, коттедж, виски*. Největšího počtu anglicismů ruština dosáhla v 90. letech 20. století. Jazyk přejal slova spojená s technikou, sportem, ekonomikou, uměním, zábavou, politikou: *компьютер, дисплей, файл, байт, бобслей, овертайм, бартер, брокер, дилер, дистрибьютер, лизинг, римейк, ток-шоу, андеграунд, триллер, ватман, брифинг, рейтинг, импичмент, лобби* a hodně dalších.

Galicismy či slova přejatá z francouzštiny se v ruštině většinou objevují od 18. do 19. století a patří k nim slova z běžného života jako *браслет, гардероб, жилет, пальто, трико; бульон, мармелад, котлета, туалет* a také slova spojená s válkou a uměním (*атака, артиллерия, батальон, гарнизон, канонада; актер, афиша, пьеса, режиссер*).

Slovní zásoba vztahující se k umění, většinou pochází z italského (*ария, браво, пианино, тенор, барокко, опера, студия*) a španělského jazyků (*серенада, кастаньеты, гитара, мантилья, танго, эстрада*).

V ruštině také existují bohemismy. Z českého jazyka ruština přejala slova jako *гаубица* (houfnice, v němčině Haubitze), *пистолет* (пищаль — od slova pišťala), *робот* (robot), *колготки* (kallhoty).

Zároveň i ruská slova se vyskytují v jiných jazycích odedávna. Většina z nich jsou zahrnuta v jazycích národů žijících v sousedních zemích. Ruská slova aktivně přejala sousední jazyky národů severní Evropy — norština, švédština, finština. Například od 16. století se začátkem pravidelných obchodních vztahů stala angličtina, s výjimkou dlouhodobě známého sable (соболь), obsahuje slova z různých oblastí ruského života: oficiální názvy vládnoucích stran, dokumentů, institucí; názvy výrobků pro domácnost, jednotlivých zvířat, ptáků, ryb atd. V 19.-20. století obsahuje slova, která popisují společenský a politický život v Rusku, například *декабрист, нигилист, погром*. Značný počet výpůjček z ruštiny přišel po Říjnové revoluci. Tato

slova patřila do sovětského sociopolitického, ekonomického, vědeckého a kulturního života (*комиссар, совет, большевик, ленинизм, комсомолец, колхоз, субботник; спутник, лунник, луноход* a další). Téměř všechna slova týkající se výše uvedených pojmů vstoupila do francouzského jazyka.

Ruská slova najdeme i u mnoha afrických národů.¹⁰ Jedná se však o klasické výpůjčky, představované známými slovy jako *спутник, перестройка, тройка*.

Češtinu ruština obohacovala zejména v druhé polovině 20. století, zejména z politických důvodů. Rusismy přejaté v této době jsou slova, která mají stylový charakter a vždy odkazují k době, kdy byla přejata, tedy k 50. letům, například *subotnik, úderník, stachanovec, kolchoz, kulak, rozvědka, prostoj, operativní, prověrka, běželec, poraženec, instruktáž* a další.¹¹

Zároveň s běžnou slovní zásobou v ruštině existují slova, jejichž užití je vymezeno místně (dialektismy) nebo sociálně (profesní mluva, slang, argot).

Ruština obsahuje skupiny slov, které jsou označovány jako dialektismy. Jsou to slova obvykle používaná v rámci určitých nářečí, takže jde o lexiku s určitým teritoriálním omezením. Z dialektů do spisovného jazyka přišla některá slova spojená s cyklem zemědělské práce, řemesly, počasím, událostmi a další, například: *борона (боронить), борозда, веретено, вилок (капусты), жмых, жуткий, загром (загрома), земляника, зыбь, копна, конопатить, корчевать, мохнатый, мямлить, стрекоза, ухаб, хилый, цапля*.

Profesionalismy patří do slovní zásoby vymezené sociálně. Je to mluva konkrétní profese, například právníků, lékařů, učitelů. Mezi nimi se vyskytují například počítačové pojmy (*метры, винт, клавиша, монитор, винда, мама*) nebo pojmy z oblasti hudby (*фанера, раскрутить песню, дать петуха, минус, репа*). Těsně vedle profesionalismům se nachází pojmy žargon, slang a argot. Existuje hodně názorů na klasifikaci daných skupin. Česká didaktická tradice se však používání žargonové slovní zásoby vyhýbá, což svědčí o vysoké úrovni kultury vzdělávání.

1.4. Aktivní a pasivní slovní zásoba. Archaismy a neologismy

Do aktivní slovní zásoby patří běžně používaná slova, jejichž význam je jasný každému, kdo tímto jazykem hovoří. Pasivní slovní zásoba obsahuje slova, která buď jsou velice stará

¹⁰ VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyy russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. I SBN 5-94010-008-2. §11

¹¹ V České republice byla velká averze k ruštině a rusky mluvícím lidem především po sametové revoluci v roce 1989. Nicméně v současné době je o ruštinu opět velký zájem.

(archaismy a historismy), nebo naopak jsou zatím nová a neznámá (neologismy). Archaismy jsou zastaralá pojmenování, která ustupují novým výrazům. Historismy jsou pojmenování, která označují předměty, povolání a další skutečnosti, které dříve existovaly, postupem času však zanikly (*боярин, вече, стрелец, опричник*). Archaismy oproti historismům označují věci a skutečnosti, které ještě existují, pouze pro ně máme vžitý už jiný výraz (*брадобрей — парикмахер; сей — этот; понеже — потому что; гостьба — торговля; вежды — веки; пиит — поэт; комонь — конь; ланиты — щеки; науцать — подстрекать; одр — постель*). Neologismy jsou nová slova, která se objevují v jazyce v důsledku vzniku nových předmětů, jevů, skutečností.

Jazyk se neustále mění, a také samozřejmě jeho slovní zásoba, což se odráží v tom, že se slova současného jazyka rychle stávají archaismy, a neologismy rychle začínají patřit do běžné slovní zásoby.

1.5. Slovníky ruského jazyka, jejich typy

Z hlediska obsahu se rozlišují slovníky encyklopedické (*Большая советская энциклопедия. Большой энциклопедический словарь, Литературная энциклопедия, Детская энциклопедия, философский словарь*) a slovníky lingvistické (jazykové).¹² První vysvětlují pojmy, jevy, sdělují informace o různých událostech a zaměřují a na popis mimojazykové skutečnosti. Druhé vysvětlují význam slov, rozebírají jejich charakteristiky. Jazykové slovníky bývají jednojazyčné, výkladové (vysvětlují slova slovy téhož jazyka) a vícejazyčné, překladové (vysvětlují slova slovy jiného jazyka). Dále, existují speciální slovníky, do této skupiny patří například slovník cizích slov, slovník etymologický, slovník frazeologický, slovník historický, slovník synonym, slovník antonym a další.

¹² VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyy russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. ISBN 5-94010-008-2. §34

2. Vymezování úrovní znalostí cizího jazyka

Pro porovnání znalostí v oblasti osvojení cizích jazyků je potřeba vytvoření seznamu určitých norem. Takovým dokumentem se stál Společný evropský referenční rámec (dále SERR), jehož plný název je Společný evropský referenční rámec: učení, vyučování, hodnocení (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment).

SERR vyčleňuje úrovně A1, A2, B1, B2, C1, C2.¹³ Úroveň se určuje na základě řečové dovednosti, kterou student může potřebovat v určitých situacích, v kterých se může octnout. Určitá úroveň se získává s ohledem na porozumění studenta při poslechu, čtení, schopnosti konverzace a kvality písemného projevu žáka.

2.1. Popis úrovní dle SERR

A1

Úroveň začátečníků, kteří rozumí větám a slovům týkajícím se jejich osoby a jejich okolí. Jsou schopni vést jen velmi jednoduchou konverzaci. Na základních školách žáci dosahují této úrovně přibližně na konci 7. třídy.

A2

Studenti této úrovně rozumí mluvenému slovu týkajícímu se někoho a jeho okolí či nakupování a práce. Mohou číst jednoduché texty a orientují se např. v jídelních lístcích. Jsou schopni jednoduše konverzovat a sdělovat informace o sobě a užít částečně minulého času. Jsou též schopni jednoduchého popisu. Umí psát jednoduché dopisy o sobě. Žáci dosahují této úrovně přibližně na konci základní školy.

B1

Studenti této úrovně rozumí řeči týkající se aktuálních záležitostí. Rozumí textům obsahujícím pocity, popis událostí při použití základních slovíček. Dorozumí se v běžných životních situacích a mohou volně diskutovat o tématech, která jsou jim známá. Mohou vyprávět o svých touhách; mohou psát texty z oblasti svých zájmů či dopisy s použitím podmiňovacího způsobu. Žáci této úrovně dosahují přibližně na konci 2. ročníku střední školy.

13

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. 2. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, xviii, 267 s. ISBN 8024414252.

B2

Rozumí většině mluvené řeči týkající se běžných problémů (televize, filmy). Obdobné je to i při čtení textů. Mohou též číst prózu psanou aktuálním jazykem. Jsou schopní plynule konverzovat s rodilým mluvčím ve známé oblasti a dokážou vyjádřit svůj pohled a výhody či nevýhody daného problému. Dokážou napsat podrobný text z částečně odborné oblasti a podchytit v něm jasně jeho význam. Jde o znalosti maturanta.

C1

Rozumí i nestrukturovanému projevu. Orientují se v pořadech rádia a televize. Rozumí a vciťují se do literárních textů, rozumí odborným textům. Flexibilně komunikují a vyjadřují své myšlenky jasně a bez obtíží. Jsou schopní jasně a podrobně hovořit na veškerá možná témata. V psaném textu dokážou zvolit vhodný směr a styl. Úroveň studenta dané úrovně se rovná studentovi v oboru filologie na vysoké škole.

C2

Jsou schopni číst složité texty i literární díla a texty s abstraktním zabarvením. Při konverzaci vyjadřují jemné významové odstíny, používají idiomatické vazby. Pokud něco nedokáží vyjádřit, bez problémů používají jinou formulaci bez narušení hovoru. Umí popisovat odborné texty apod. Jde o úroveň rodilého mluvčího.

2.2. Testování z ruského jazyka pro cizince TORFL

V Rusku se znalosti ruského jazyka jako jazyka cizího testují pomocí testu TORFL (mezinárodní zkratka od The Test of Russian as a Foreign Language), ruský název ТРКИ (Тест по русскому языку как иностранному). Tento jednotný státní systém testování občanů cizích zemí z ruského jazyka pro cizince platí od roku 1997. Tento test dává možnost získání mezinárodního certifikátu uznávaného Evropskou asociací pro jazykové testování (ALTE — The Association of Language Testers in Europe).

Systém testování zahrnuje všechny znalostní úrovně jazyka, od A1 až po C2 podle jednotného Společného evropského referenčního rámce pro jazyky a jim odpovídající testy z ruského jazyka pro cizince. Certifikáty nemají promlčecí lhůtu, splňují jazykovou kvalifikací zaměstnanců ve správních úřadech ČR, včetně pracovně orientovaných na rusky

hovořící oblasti, platí shodně pro české organizace, jsou přijímány jako dokumenty o znalosti cizího jazyka při studiu na vysokých školách v ČR i v doktorandském studiu. Platí též na celém území Ruské federace, pro ruské úřady, organizace i pro všechny typy ruských škol. Zkouška na úrovni B1 je platná pro udělení občanství v Ruské federaci.

2.3. Informace o průběhu zkoušky

Zkouška se skládá z pěti subtestů, které se provádějí ve dvou dnech za sebou:

1. den — gramaticko-lexikální test (trvá 50 — 90 minut podle úrovní A1-C2), čtení s porozuměním (45 — 90 minut), psaní (50 — 80 minut)
2. den — poslech s porozuměním (25 — 45 minut), mluvení (45 — 60 minut)

2.4. Popis úrovní dle TORFL

2.4.1. Test elementární úrovně TEU

Элементарный сертификационный уровень — ТЭУ, dle SERR — A1

Dosažení této úrovně znalostí v ruštině umožňuje cizinci plnění základních komunikačních potřeb při komunikaci s rodilými mluvčími v minimálním souboru každodenních situací a zároveň k ovládnutí minimálním souborem jazykových prostředků.

Komunikativní situace na této úrovni jsou spojeny s domácností a sociokulturním prostředím. Sada jazykových nástrojů, které poskytují komunikaci v těchto oblastech, je přísně minimalizována v souladu s komunikačními potřebami této úrovně.

Certifikát elementární úrovně indikuje u cizince přítomnost dostatečné a potřebné znalosti pro další studium jazyka pro obecně kulturní cíle a možnost se dostat na další úroveň obecné znalosti ruštiny.

Předpokládá se, že pro dosažení elementární úrovně všeobecných znalostí ruského jazyka se vyžaduje 100 až 120 hodin studia.¹⁴

¹⁴ VLADIMIROVA, T. E. *Gosudarstvennyi obrazovatel'nyi standart po russkomu iazyku kak inostrannomu: elementarnyi uroven*. 2nd ed., rev. and updated. Moscow: Zlatoust, 2001. ISBN 5865471872. S. 5.

2.4.2. Test základní úrovně TZU

Базовый сертификационный уровень — ТБУ, dle SERR — A2

Dosažení této úrovně znalostí ruštiny umožňuje uchazeči při komunikaci s rodilými mluvčími splnění nejdůležitějších komunikačních potřeb ve specifických situacích každodenního života. Tato úroveň představuje nezbytný krok k dosažení další úrovně obecné znalosti ruštiny a pak i vyšších úrovní. Základní úroveň zajišťuje minimální potřebný základ pro výkon povolání v omezeném rozsahu.¹⁵

Osvědčení indikuje přítomnost dostatečných a potřebných znalostí pro další studium ruského jazyka pro obecné kulturní účely, jakož i pro učení se ruského jazyka jako prostředek profesní komunikace.

Předpokládá se, že dosažení základní úrovně znalostí ruštiny vyžaduje 160—180 hodin výuky (za předpokladu znalosti předchozí úrovně).

Certifikát UTB studenta opravňuje k získání ruského občanství.

2.4.3. TORFL-1

Первый сертификационный уровень — ТРКИ-1, dle SERR — B1

Dosažení této úrovně znalostí ruštiny umožňuje kandidátovi splnění základních komunikačních potřeb v reálných situacích, s rodilými mluvčími v každodenní sociální a kulturní oblasti. Osvědčení o dosažení této úrovně je požadováno pro přijetí na Ruské univerzity, kde dále následuje povinné studium ruského jazyka podle vzdělávacích norem. V tomto případě, kromě tohoto testu, musí uchazeč udělat další speciální zkoušku v ruském jazyce, s ohledem na jeho odborné zaměření.¹⁶

Předpokládá se, že k dosažení prvního stupně certifikace obecné znalosti ruského jazyka se vyžadují přibližně 160—180 hodin studia. Od nulové úrovně znalostí to zabere přibližně 440 až 460 vyučovacích hodin.

¹⁵ Нахабина, М. М. *Государственный стандарт по русскому языку как иностранному. Базовый уровень* — 2-е изд., испр. и доп. — М. — СПб.: “Златоуст”, 2001. S.5.

¹⁶ Андрушина, Н. П. *Требования по русскому языку как иностранному. Первый уровень. Общее владение. Второй вариант* — 2-е изд. — М. — СПб.: Златоуст, 2009. S. 5.

2.4.4. TORFL-2

Второй сертификационный уровень — ТРКИ-2, dle SERR — B2

Úspěšné zvládnutí této úrovně potvrzuje vysokou úroveň způsobilosti ve všech oblastech komunikace. Po dosažení této úrovně, mohou studenti vykonávat svou profesní činnost v ruštině jako specialisté ve strojírenství, humanitních a přírodních oblastech.

V oblasti vysokoškolského vzdělávání je získání tohoto certifikátu považováno za státní závěrečné kvalifikační zkoušky, která dává oprávnění k získání:

— diplomu bakaláře v oblasti umění, vědy (s výjimkou oboru Filologie), biomedicíny, inženýrství a ekonomiky;

— diplomu magistra v oblasti vědy (s výjimkou překladatele, jazykovědce, novináře, editora, manažera, diplomatů vykonávajících svou profesní činnost v rusky mluvících týmech, pro tyto obory se tato zkouška počítá jako předběžná), biomedicíny, inženýrství a ekonomiky — pro osoby, které přistoupili do magisterského studia s bakalářským titulem ze zahraniční univerzity.

380 hodin tréninků jsou pravděpodobně nezbytné pro dosažení certifikace druhé úrovně obecné znalosti ruštiny. Navíc je ještě 340 hodin tréninků vyžadováno pro zahraniční studenty k dosažení druhé úrovně znalosti ruštiny s ohledem na odborné zaměření. To je nejméně 720 hodin odborné přípravy, zatímco k dosažení certifikace druhého stupně je nutno mít certifikát o prvním stupni znalosti ruštiny.

2.4.5. TORFL-3

Третий сертификационный уровень — ТРКИ-3, dle SERR — C1

Ovládnutí ruského jazyka na 3. úrovni dává právo vykonávat odbornou činnost jako jazykovědec, překladatel, redaktor, novinář, diplomat, manažer, pracující v rusky mluvícím týmu.¹⁷

Podle pravidel systému vysokého školství v Rusku se tato zkouška považuje za státní závěrečnou kvalifikační zkoušku. Po složení těchto zkoušek bude mít student právo na bakalářský titul, titul specialisty a magistra ve výše uvedených odborných oblastech

¹⁷ Иванова Т. А. Государственный образовательный стандарт по русскому языку как иностранному. Третий уровень. Общее владение. — М. — СПб: “Златоуст”, 1999. — 44 с. S. 5.

(s výjimkou pro specialisty a magistry v oboru Slovanské filologie, pro tyto obory se tato zkouška počítá jako předběžná).

280 hodin tréninku je nezbytných pro dosažení certifikace 3. úrovně. A to za předpokladu, že student mluví rusky v objemech požadovaných předchozí úrovní, tak aby:

120 vyučovacíh hodin se věnuje studiu obecné znalosti ruštiny,

160 hodin tréninku je zaměřených na používání ruského jazyka v oblasti odborné činnosti.

2.4.6. TORFL-4

Четвертый сертификационный уровень — ТРКИ-4, dle SERR — C2

Zkouška potvrzuje vysokou úroveň znalostí ruštiny, téměř na úrovni rodilého mluvčího. Přítomnost tohoto certifikátu je nutná pro získání magisterského titulu v oboru filologie, který pak dává právo na provádění všech druhů výukových a výzkumných aktivit v oblasti ruského jazyka.

3. Lexikální minimum. Přístup k výběru lexikálního minima

Za jeden ze zásadních principů vyučování cizího jazyka je považováno stanovení určitého lexikálního minima, které si studenti musí osvojit. Lexikální minimum je považováno za základní složku jazykového minima, jelikož lexikální prostředky jsou pro komunikativní cíle nejdůležitější.¹⁸ Zajímavé jsou rozdíly mezi výběrem lexikálního minima navrženého Katedrou jazyků ČSAV 250, tato data se vyskytují v práci Metodika cizích jazyků (E. Beneš a kol.). Dle výše zmíněného existují 4 typy lexikálního minima: elementární, základní, souborné a odborné čtecí.¹⁹ Pokud si to porovnáme s požadavky k dosažení lexikálního minima, které jsou stanoveny v ruském certifikačním systému znalostí ruštiny jako cizího jazyka, uvidíme následující rozdíly. Zatímco elementární lexikální minimum zahrnuje 800—1000 slov, rozsah lexikálního minima elementární úrovně dle TORFL činí 780 jednotek. Další rozdíly jsou přiměřeně 1400—2000 slov (základní lexikální minimum) proti 1300 jednotkám (TZU—A2). Souborové lexikální minimum se velice liší rozsahem a zahrnuje hned 5000—6000 slov, zatímco další úroveň podle TORFL vyžaduje lexikální minimum v rozsahu 2300 jednotek (TORFL-1—B1). Tomu spíše odpovídá odborné čtecí lexikální minimum se stejným vyžadovaným počtem slov (2300). Na úrovni TORFL-2—B2 lexikální minimum činí 5 100 jednotek, což by mohlo odpovídat souborovému lexikálnímu minimu. Abychom to shrnuli, dá se říci, že požadavky znalostí slovní zásoby se do určité míry změnily, rozsah minima je v současné době na prvních úrovních menší, což dává možnost při stejných časových možnostech formálně dosáhnout vyšší úrovně.

Mimo výběru slovní zásoby pro lexikální výuku je také velice důležité stanovení cíle. Od něho se stanovují obsah učiva a aplikované metody. Dá se rozlišovat aktivně mluvní cíl, receptivně čtecí cíl a kombinovaný cíl. Při aktivně mluvním cíli postačí relativně malý počet lexikálních jednotek.²⁰ Avšak je potřeba, aby jejich znalost navazovala na znalost gramatiky a fonetiky, zároveň s dovedností rychle a správně reagovat na změny komunikativní situace. Při receptivně čtecím cíli se musí osvojit relativně velký počet lexikálních jednotek a za zásadní se považuje možnost porozumění významu a identifikace grafické podoby.²¹ Pokud mluvíme o cíli kombinovaném, je zásadní rozlišovat mezi slovní zásobou určenou pro aktivní

¹⁸ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízké příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 104.

¹⁹ BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny : vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 108.

²⁰ Tamtéž, s. 107.

²¹ Tamtéž, s. 108.

a perceptivní osvojení.²² Lexikální minimum dle TORFL je vytvořeno tak, že se v něm slovní zásoba rozlišuje právě na aktivní a perceptivní s tím, že perceptivně osvojená slovní zásoba podléhá následujícímu osvojování na další úrovni.

3.1. Požadavky k lexikálním znalostem na jednotlivých úrovních TORFL (A1 — B2)

3.1.1. TEU (A1)

Lexikální minimum elementární úrovně tvoří 780 jednotek, zajišťujících komunikaci v rámci tematických a smyslových minim této normy. Základní struktura aktivní slovní zásoby této úrovně zahrnuje všední život, vzdělávací, sociální a kulturní oblasti.²³

Lexikální minimum elementární úrovně má poskytnout cizinci možnost:

- číst:
 - speciálně vytvořené nebo upravené texty spojené s domácností, školou a sociokulturním prostředím (objem až 150 slov),
 - na mapě a značkách názvy měst, náměstí, ulic, atd.,
 - cedule v obchodech, billboardy, reklamní letáky a informace o dalších kulturních akcích;
- rozeznávat a rozumět:
 - dialogům (objem až 60 slov),
 - monologům (objem až 120 slov),
 - dopravním oznámením;
- v řečovém projevu:
 - zahájit dialog a adekvátně reagovat na repliky partnera,
 - vyjádřit touhu, prosbu, souhlas (nesouhlas), vděčnost, atd.
 - vytvořit ústní monolog na základě přečteného textu (objem 180 slov)

²² PURM, R., *Problematika systému kritérií pro výběr lexikálního minima*. Habilitační práce. Hradec Králové, 1970. s. 173

²³ T.E. VLADIMIROVA. *Gosudarstvennyi obrazovatel'nyi standart po russkomu iazyku kak inostrannomu: elementarnyi uroven*. 2nd ed., rev. and updated. Moscow: Zlatoust, 2001. ISBN 5865471872. S.16.

a vyjádřit svůj postoj k problému, obsahu;

- vytvořit vlastní výroky na zadané téma (minimálně 7 vět);
- písmo:
 - vytvořit písemný monolog na zadané téma pomocí daných otázek (minimálně 7 vlastních vět);
 - vytvořit písemný reprodukováný monolog (do 200 slov) na základě přečteného textu.

Na elementární úrovni by studenti měli být schopni plnit komunikační potřeby v následujících tématech: „Vyprávění o sobě“, „Práce“, „Studium“, „Pracovní den“, „Volný čas“, „Odpočinek“, „Rodina“, „Strava“, „Zdraví“, „Počasí“, „Doprava“, „Nakupování“, „Město, orientace ve městě“.²⁴

Řešení těchto komunikačních problémů je umožněno komunikativní slovní zásobou s objemem 780 jednotek, které zahrnují:

- denní doby,
- dny v týdnu,
- měsíce,
- dopravu,
- městské instituce (muzeum, divadlo — *музей, театр*),
- povolání,
- vědy (herec, historie — *артист, история*),
- základní číslovky,
- členy rodiny,
- domácí potřeby (nůž, brýle — *нож, очки*),
- potraviny (rýže, džus — *рис, сок*),

²⁴ ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. Lexičeskij minimum po russkomu jazyku kak inostrannomu. 2-e izd., ispr. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2004, 79 s. ISBN 5865472836. S. 5.

— základní činnosti (pracovat, číst, chodit — *работать, читать, ходить*).

Lexikální minimum zahrnuje také určité omezené množství slovní zásoby, která se týká výuky. Proto by se uchazeči o tuto úroveň měli umět vyjádřit i u témat spojených s výukou. Z tohoto důvodu ve slovníku vidíme i slova jako učitel, učebnice (*преподаватель, учебник*) a další.

Kromě toho jsou v minimu prezentovány různé vzorce řečové etikety, které jsou nezbytné pro řešení určitých komunikačních problémů.

Toto lexikální minimum by mělo zajistit vytvoření potřebné kognitivní báze.

3.1.2. TZU (A2)

Lexikální minimum je 1300 jednotek. Základní struktura aktivní slovní zásoby této úrovně slouží sféře každodenní komunikace a sociokulturní oblasti.²⁵

Lexikální minimum této úrovně umožňuje cizinci vyřešení následujících komunikačních problémů:

- čtení:
 - původních a minimálně upravených textů spojených s domácností, školou a sociokulturním prostředím (objem 600—700 slov),
 - v mapách a značkách — názvy měst, ulic, náměstí; informace v tabulkách a schématech různých úřadů a institucí atd.;
 - cedule v obchodech, plakáty, reklamní letáky a informace o dalších kulturních akcích;
- poslech:
 - dialogy (objem až 10 replik);
 - monology až na 300—400 slov (se dvěma poslechy);
 - dopravní oznámení;
- mluvení:

²⁵ Нахабина, М. М. *Государственный стандарт по русскому языку как иностранному. Базовый уровень* — 2-е изд., испр. и доп. — М. — СПб.: “Златоуст”, 2001. S.17.

- zahájit dialog a adekvátně reagovat na repliky partnera, odhadovat komunikativní záměry partnera;
- vytvořit ústní monolog na základě přečteného textu (objem až 400 slov) a vyjádřit svůj postoj k ději a hrdinům;
- vytvořit vlastní výroky na zadané téma (objem — ne méně než 15 vět);
- písmo:
 - vytvořit písemný monolog na zadané téma v rámci daného komunikačního úkolu (minimálně 12 vlastních vět);
 - vytvořit písemný reprodukční monolog (do 400 slov) na základě přečteného textu.

Podle státních norem by měli studenti základní úrovně umět a orientovat se ve větším spektru témat v porovnání s elementární úrovní, například: „Vyprávění o sobě“, „Můj kamarád (známý, člen rodiny)“, „Práce“, „Studium“, „Učení se cizího jazyka“, „Pracovní den“, „Moje rodné město“, „Volný čas“, „Odpočinek“, „Rodina“, „Počasí“, „Zdraví“. Slova lexikálního minima také umožňují komunikaci spojenou s takovými důležitými komunikačními tématy jako „Strava“, „Doprava“, „Exkurze“, „Nakupování“, „Město, orientace ve městě“, „Prázdniny“.²⁶

Ve srovnání s minimální potřebnou slovní zásobou elementární úrovně lexikální minimum základní úrovně výrazně vzrůstá. Je rozšířena skupina sloves pohybu (běžet, nést); zavedena skupina sloves pohybu s předponami (*входить—войти, приезжать—приехать*), skupina sloves, která k sobě váží předmět ustálenou vazbou (zapnout, organizovat — *включить, организовать*), názvy povolání (režisér, prodavač — *режиссёр, продавец*), městská střediska (pekařství, velvyslanectví — *булочная, посольство*), domácí potřeby (vidlička, ponožky — *вилка, носки*); je rozšířen seznam slov označujících potraviny (bonbón, citron — *конфета, лимон*), atd.

Stejně jako lexikální minimum předchozí úrovně, dané lexikální minimum zahrnuje také určité omezené množství slovní zásoby, která se týká výuky. Nezbytné pro danou úroveň (slova jako například hodina, učebnice — *занятие, учебник*). Kromě toho jsou v minimu prezentovány další základní vzorce řečové etikety (například Dobrou noc! — *Спокойной ночи!*) nezbytné pro plnění určitých komunikačních úkolů.

²⁶ ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. *Lexičeskij minimum po russkomu jazyku kak inostrannomu*. 2-e izd., ispr. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2004, 115 s. ISBN 5865472828. S. 5.

3.1.3. TORFL-1 (B1)

Lexikální minimum tvoří 2300 jednotek. Základní struktura aktivní slovní zásoby této úrovně se používá v domácí a sociokulturní sféře komunikace.²⁷

Lexikální minimum této úrovně umožňuje cizinci vyřešení následujících komunikačních problémů:

- čtení:
 - původních a minimálně upravených textů spojených s domácností, školou a sociokulturním prostředím (objem do 800 slov),
 - v mapách a značkách — názvy měst, ulic, náměstí; informace v tabulkách a schématech různých úřadů a institucí atd.;
 - cedule v obchodech, plakáty, reklamní letáky a informace o dalších kulturních akcích;
- poslech:
 - dialogy (objem až 12 replik);
 - monology až na 300—400 slov (se dvěma poslechy);
 - dopravní oznámení;
- mluvení:
 - zahájit dialog a adekvátně reagovat na repliky partnera, odhadovat komunikativní záměry partnera;
 - vytvořit vlastní výroky na zadané téma (objem — ne méně než 20 vět);
 - vytvořit ústní monolog na základě přečteného textu (objem až 700 slov) a vyjádřit svůj postoj k ději a hrdinům;
- písmo:
 - vytvořit písemný monolog na zadané téma v rámci daného komunikačního úkolu (minimálně 20 vlastních vět);

²⁷ Андрияшина, Н. П. *Требования по русскому языку как иностранному. Первый уровень. Общее владение. Второй вариант* — 2-е изд. — М. — СПб. : Златоуст, 2009. S. 21.

V porovnání s lexikálním minimem základní úrovně je dané lexikální minimum značně rozšířeno a zahrnuje: slovesa pohybu (odvážet, přivádět — *отвозить, приводить*), slovesa označující stav a akce zaměřené na někoho nebo něco (pověsit, spojit — *повесить, объединить*); názvy povolání (dirigent, prodavačka — *дирижёр, продащица*), městská střediska (konzervatoř, velvyslanectví — *консерватория, посольство*), domácí potřeby (zrcadlo, ručník — *зеркало, полотенце*), atd.

Lexikální úroveň TORFL-1 je nejspeciřičtějši.²⁸ Jde o určitou pasivní slovní zásobu, která musí být zaktivizovaná na další úrovni B2. Pasivní slovní zásoba znamená možnost vnímání slov při poslechu a čtení. Tato pasivní zásoba na dané úrovni zahrnuje:

- nejčastěji používaná slova, která musí být zaktivizovaná na další úrovni B2,
- odvozená slova, obsahující určité slovotvorné elementy důležité pro vytváření potenciální slovní zásoby (dobrý — dobrota / *добрый — доброта*, objev — objevit / *открыть — открытие*), dále také slova, obsahující slovotvorné elementy, které studenti zatím nedokážou na této úrovni úplně vnímat (příbuzný, učiliště, hospodářství / *родственник, училище, хозяйство*),
- slova vysoké frekvence používání, která se často vyskytují v ústní veřejné nebo písemné řeči (takže, tudíž / *итак, следовательно*).

3.1.4. TORFL-2 (B2)

Lexikální minimum tvoří 5 100 jednotek.²⁹

V porovnání s předchozí úrovní má slovní zásoba úrovně TORFL-2 některé změny:

- objem minima se zdvojnásobil,
- výrazně vzrostl počet nejednoznačných slov uvedených v jejich nejběžnějších a příslušných lexikálně-sémantických variantách.

Minimum této úrovně, stejně jako v lexikálním minimu jiných úrovní, tvoří kolem 25% pasivní slovní zásoba (tj. zásoba, která je nutná pouze pro vnímání informací při čtení

²⁸ ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. *Типовой тест по русскому языку как иностранному*. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2006, 79. ISBN 5865473611. S. 5.

²⁹ Иванова, Т. А. *Государственный образовательный стандарт по русскому языку как иностранному. Второй уровень. Общее владение* — М. — СПб: "Златоуст", 1999. S. 21.

a poslechu).³⁰ Složení pasivní slovní zásoby zahrnuje:

- relativně frekvenční slova, která podléhají povinnosti aktivace na třetí certifikační úrovni C1 (nahrazovat, předpovídat, dědictví / *возмещать, предсказывать, наследство*),
- odvozená slova, mající určité slovotvorné prvky důležité pro vytváření potenciální slovní zásoby (nespravedlnost, jeseteří maso, netaentovaný, lenošit / *несправедливость, осетрина, бездарный, бездельничать*);

Malá skupina slov s poměrně vysokou frekvencí, která jsou stylisticky omezená jejich použitím v řeči (dobře — *ладно*, разг., vizitka — *визитка*, разг.), stejně jako slova používaná v každodenních situacích (věšák — *вешалка*, domácí telefon — *домофон*).

³⁰ *Лексический минимум по русскому языку как иностранному. Второй сертификационный уровень. Общее владение /* М-во образования и науки Рос. Федерации, Рос. Гос. система тестирования граждан зарубежных стран по рус. яз. ; [сост. Н. П. Андрюшина и др.]. - 2-е изд. - СПб. : Златоуст, 2009. - 162 с. - ISBN 978-5-86547-421-0. S. 5.

4. Výuka lexika z didaktického pohledu

Současná didaktika cizích jazyků se řídí řadou různých koncepcí, týkajících se problematiky klasifikace, systematizace, přístupu k výběru jazykového minima, uspořádání typů cvičení, volby obsahu nově vytvářených učebnic. Populární je však názor, že didaktika je schopná pouze učitelé navrhnout některé principy vyučování a poskytnout mu základní pomoc. Na vyučujícím ale hodně záleží, jelikož může vytvářet vlastní cvičení³¹ a vlastní systém, samozřejmě v souladu s existujícími vzdělávacími programy.³²

4.1. Místo vyučování lexikálním jazykovým dovednostem a slovní zásobě v celkovém systému výuky

Lexikální složka je velmi důležitá pro praktické využití jazyka. V řeči je lexikální chyba zpravidla vážnější než gramatická. Nesmí se však zapomenout na to, že lexikon je vždy ve spojení s gramatikou, což by mělo být vždy odraženo ve cvičeních. Základní význam vyučování slovní zásoby spočívá i v tom, že lexikální jednotky slouží k následujícímu použití při práci s gramatickou, ortografickou a fonetickou stránkou jazyka.³³

4.2. Zásadní principy výuky slovní zásoby cizího jazyka

Uvádění a osvojování cizí slovní zásoby by se mělo řídit určitými didaktickými zásadami.

Řada expertů uvádí za prvé především dbání si pozornosti na to, aby výsledkem vyučovacího procesu byla pohotovost slovní zásoby pro komunikativní záměr (u aktivního cíle) a schopnost správného porozumění významu slov známých a odhadu významu slov neznámých (u perceptivního či pasivního cíle).³⁴

Je nutné také dodržování zásady komplexnosti při výuce, což znamená, že je potřeba

31

PURM, R., JELÍNEK, S. VESELÝ, J. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-1740. S. 91.

32 Rámcový vzdělávací program (dále RVP) je výchozím dokumentem, podle kterého se řídí současné školství při tvorbě plánů a příprav.

33 PURM, R., JELÍNEK, S. VESELÝ, J. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-1740. S. 75.

34 HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 498 s. Učebnice pro vysoké školy. S. 136.

uvádět slovo spolu s jeho výslovností, pravopisem, gramatickým fungováním a možnými tematickými a slovtvornými vztahy.

Za další zásadní princip je považováno, že nově osvojované slovo má být vždy uváděno, pokud je to možné, v živém kontextu a zařazeno do věty, ve které student zná všechna ostatní slova, tj. v malých dávkách. Je důležité, aby nový prvek byl pouze jeden a aby byl vsunut do věty tak, aby v ní měl klíčové postavení.

Nové slovo má být prezentované ve struktuře již bezpečně osvojené.³⁵

Mezi zásadní principy výuky lexika cizího jazyka patří uvědomění si lexikálního systému vyučovaného jazyka. Studenti na střední škole nepotřebují přesně vědět, z čeho se skládá jazyk, nemusí se používat odborné pojmy. O hodně důležitější je, aby byli schopni tyto informace používat v řeči. Učitel ale musí tyto pojmy znát a umět s nimi operovat.

Při výuce cizího jazyka je také důležité vytvoření určitého systému slovní zásoby.

V počáteční etapě je zásadní dbát na to, aby si studenti osvojovali správnou výslovnost, neboť tyto chyby se pak těžko odstraňují.

Ihned po seznámení se s novým slovem by mělo následovat procvičování, aby se nová slova ve vědomí studentů upevnila.

Je také důležité žádat po studentech co největší automatismus v používání slovní zásoby, proto je nutné pravidelné a intenzivní opakování a nácvik. „*Čas věnovaný opakování není nikdy ztracen*“.³⁶

Při procesu osvojení jazyka značnou roli hraje motivace studenta. Nová látka se osvojuje rychleji, snadněji a trvaleji, pokud se student učí se zájmem. Na kvalitu osvojení má vliv i to, jestli do výuky zapojeno více analyzátorů. Musíme zajistit, že na studenta během výuky působí vizuální, akustické, motorické i motorikoartikulační podněty.³⁷ Student by měl slovo slyšet, vyslovovat, vidět napsané, číst a psát.

Samozřejmě časové možnosti učitele jsou omezené RVP, ale je nutné zmínit pravidelnost nácviku slovní zásoby pro co možná nejdokonalejší výkon. Hodně tady záleží na studentovi,

³⁵ BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny : vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 112.

³⁶ HENDRICH, J. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 498 s. Učebnice pro vysoké školy. S. 138.

³⁷ BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny : vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 112.

na tom, dává-li přednost výuce cizího jazyka doma, mimo vyučovací hodiny. Pokud se studentovi povede pravidelně procvičovat slovní zásobu, velice snadno dojde k zautomatizovanému používání jazykových prostředků, což by usnadnilo následující vyučovací proces. K automatizaci dochází pouze při aktivním (zejména ústním) užití jazyka, při vědomém „konstruování“ promluv, což je spojeno s procesem vnitřního překládání.³⁸ Čím více správných jazykových automatismů si student osvojí, tím snadněji, plynuleji a samozřejmě i správněji se vyjadřuje v cizím jazyce.

4.3. Postup při výuce

Proces osvojení nové slovní zásoby má několik etap: podání, uvědomění, uvědomělé zapamatování, upevnění a aktivizace.³⁹

Také se rozlišují tři etapy při osvojování slovní zásoby jako celku.

Počáteční etapa je základem pro dobrou výslovnost, správné užívání slov a výrazů. Charakteristickým rysem této etapy je časté opakování, které je experty považováno za zásadní. V této etapě je velice důležité uplatnit jeden z didaktických principů výuky, jež se týká osvojování slov přímo v kontextu, ve větě. Na tomto stupni by se mělo dosáhnout určitého automatismu v používání slovní zásoby.

Druhou etapu charakterizuje rychlejší tempo rozšíření slovní zásoby, což je podmíněno určitým pokrokem studentů, kterým již nečiní potíže osvojování nových slov. Někteří metodikové označují tuto etapu jako etapu hojného čtení.⁴⁰ Student se seznamuje s větším počtem frazeologických obrátů, se synonymy a antonymy již známých slov a s jejich dalšími významy.

Třetí etapu charakterizuje spíše shrnutí již známé slovní zásoby, doplnění dalšími významy a slovotvornými vztahy. V této etapě by se měly vytvořit pevné asociace uvnitř jednotlivých tematických okruhů. Jde také o slovotvornou systematizaci. Hlavně by se v této etapě mělo cílit na upevňování a rozšiřování zásoby idiomatických obrátů a na odstranění lexikálních a stylistických chyb.

³⁸ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízké příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 148.

³⁹ BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny : vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 111.

⁴⁰ RASSUDOVA, O. P. *Systema raboty po leksike. Iz opyta prepodavanija ruskogo jazyka inostrancam*, Moskva, 1964. S. 61-76.

4.3.1. Metody při uvedení nových slov

Způsob seznámení s novou slovní zásobou se liší podle užití metody. Gramaticko-překladačové a zprostředkovací metody nabízí studentovi nové slovo či výraz současně v jeho psané a mluvené podobě. Při přímé metodě je primární vjem sluchový, stejně jako při metodách audioorálních a audiovizuálních, v nichž je slovo podáváno v situačním a ústním kontextu.

Výklad slova (tzv. sémantizace) je prvním stupněm osvojování. Existují následující způsoby sémantizace.

Pokud jde o konkrétní pojmy, použijeme metodu znázornění. Ta je velmi výhodným způsobem sémantizace v počátcích výuky, když pracujeme jen s malým okruhem pojmů. Kladná strana této metody spočívá v její rychlosti a jednoduchosti, jako velký klad se uvádí, že při této metodě není třeba používat mateřského jazyka. Znázornění se však vytýká, že může vést k nesprávným představám.

Pokud studentům poskytujeme kontext, jde o sémantizaci v cizím jazyce. Kontext má být upravený tak, aby správný význam nového slova z něho jasně vyplynul. Význam se dá také popsat pomocí synonym, antonym nebo opisem. V některých případech je také výhodné zmínit slovotvorbu nebo etymologii slova. Tato metoda je vhodná na pokročilejším stupni výuky. Kladem dané metody je současné opakování již známé slovní zásoby, nevýhodou je relativně velká časová ztráta, hlavně při výkladu abstraktních a složitějších pojmů.

Další metodou seznámení se s novou lexikální látkou je překlad cizího slova do mateřštiny či sémantizace pomocí mateřského jazyka. Nejčastěji se tato metoda užívá v počáteční fázi výuky, kdy je obtížné sémantizovat názorně, nebo v cizím jazyce. V pozdějších stádiích metoda slouží pro ověření správného pochopení významu slova. Kladem metody je rychlost a vhodnost použití v případech, kdy se slova pojmově shodují v obou jazycích. Je to většinou nejpřesnější způsob sémantizace. Nevýhodou je, že tato metoda posiluje užívání mateřštiny v hodinách cizího jazyka, navíc hodně slov cizího jazyka nemá ekvivalenty v mateřštině. Vyskytuje se však názor, že je většinou užitečné „pro jistotu připojit český ekvivalent“.⁴¹ Překlad mohou uvést i sami studenti.

V mnoha případech je nutné doplnit sémantizaci komentářem k nové slovní zásobě, aby se studenti mohli vyhnout častým chybám. U některých slov je nezbytný komentář ohledně sociokulturních reálií, primárně u takových slov, jež nemají ekvivalent v mateřštině. Často je

⁴¹ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 133.

vhodné upozornění na odlišnou sémantickou strukturu cizího slova a jeho ekvivalentu v mateřtině. Dále všude tam, kde jde o odlišnou valenci uváděného slova. Na tu je třeba studenty upozornit. Vedle toho by měl učitel podle potřeby poukázat na jiné individuální zvláštnosti nově uváděné lexikální jednotky. Jde například o zvláštnosti stylistické, přízvukové, výslovnostní nebo pravopisné. Poměrně často je příležitost poukázat na různé odchylky morfologické, například na odlišnost rodu, absenci přechylování (například v ruštině ve srovnání s češtinou), odlišnosti v čísle apod. Důležitou součástí komentování slov je také vnitrojazyková konfrontace.⁴² Také je potřeba porovnání paronymních dvojic, slov sémanticky blízkých, slov téhož strukturního vzorce, ideografických a stylistických synonym a také homonym.

4.3.2. Procvičovací metody

Ačkoliv uvedení nové slovní zásoby je velice důležité, nesmí se zapomenout na rozhodující roli procvičování. Způsob je také určen vyučovací metodou, cílem a časovými možnostmi.

Je žádoucí, aby se při organizaci cvičení neustále diferencovalo mezi jevy snadnějšími a obtížnějšími a větší pozornost se věnovala jevům, které se nesnadněji osvojují vzhledem k mezijazykové, vnitrojazykové a kombinované interferenci.⁴³ Považuje se za účelné, aby cvičení byla hojná, přitom kratší a s postupnou gradací obtížnosti.

Při organizaci cvičení je také důležitá zásada kontrastivnosti. Kontrastování může být mezijazykové, vnitrojazykové a kombinované. Je důležité, aby se uplatňovalo ve všech jazykových složkách, tj. u jevů fonetických, lexikálních, gramatických i pravopisných. Je třeba věnovat zvláštní pozornost jevům slabě kontrastujícím.

Pořadí nácvičku je třeba organizovat tak, aby se postupně rozvíjely komunikativní dovednosti studentů.

4.3.2.1. Typy cvičení

Procvičování dělíme na receptivní a aktivní v souladu s existujícími typy cílů.

⁴² VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 136

⁴³ Tamtéž, s. 139.

Receptivní cvičení zahrnují čtení, překlad slov do mateřského jazyka, vypisování slov z textu, tematické seskupování slov.

Aktivní procvičování činí pojmenování předmětů, doplňování slov do kontextu, tvoření slov a slovních spojení podle určitého vzoru, seskupení slov podle slovních čeledí nebo určité tematiky, obměny slovních spojení s dosazováním nových výrazů, překlad jednotlivých slov a slovních spojení do cizího jazyka. Do aktivních cvičení také patří odpovědi na otázky, přičemž otázky mají být formulovány tak, aby student musel užít určitého slova či výrazu.

Slovní zásoba se upevňuje též cvičeními kombinovanými, kam patří například memorování, reprodukce, dramatizace, překlad celých vět apod.

4.3.2.2. Mimotřídní a mimoškolní aktivity

Mimoškolní práci se nazývá činnost v cizím jazyce, která je řízená z jiného centra, než je škola. Výsledkem takové činnosti je vždy upevnění a rozšíření jazykové znalosti a podpoření nácviku řečových dovedností. Mimoškolní aktivity poskytují kurzy na jazykových školách, pobyty na mezinárodních táborech, tlumočení a doprovázení cizinců apod.

Mimotřídní práci se nazývá činnost studentů mimo vyučovací hodinu. Mezi formy této práce patří různé formy dopisování si, soutěže v cizím jazyce, samostatná četba literárních děl v originále i překladu, cizojazyčná odpoledne, příprava nástěnek a výstavek.

4.3.3. Opakování

Opakováním sledujeme dva cíle: osvěžení a upevnění slovní zásoby dříve probrané a automatizaci jejího používání. Pokud není dostatek času na opakování látky, zůstává proces učení nedokončen.

Opakování musí být systematické a nemá být mechanické. Opakovanou látku je třeba uvádět do výhradně nových souvislostí a situací.

Je třeba mít na zřeteli skutečnost, že se nelze jedním jevem zabývat dlouho a že se v hodině cizího jazyka pracuje s trojím materiálem v různých fázích osvojovacího procesu. Jedna látka se nově uvádí a primárně procvičuje, druhá se docvičuje, třetí se opakuje. Nejúčelnější je zopakovat právě probrané učivo za několik okamžiků, a pak se k němu během

hodiny ještě třikrát vrátit, a to vždy ve větších intervalech.⁴⁴ Je také velmi potřebné a užitečné opakovat i látky z předešlých ročníků.

Obtížné jevy je třeba opakovat častěji.

4.3.4. Kontrol a evaluace

Zkoušení a hodnocení má formu ústní a písemnou. Lze také vyčlenit individuální, skupinové a frontální zkoušení. Individuální zkoušení poskytuje cenný podklad pro klasifikování jednotlivého studenta. Nevýhodou je, že třída je při tom většinou pasivní. Frontální zkoušení udržuje v aktivitě celou třídu a vede studenty k rychlému reagování. Za stinnou stranu tohoto typu zkoušení považujeme, že při něm nelze posoudit přesněji znalosti jednotlivých studentů. Vhodnější je zkoušení skupinové, které je však náročnější, co se týče hodnocení. Dobrým kompromisem je zkoušení dvojice, zvláště při konverzaci nebo její replikové formě. Vhodnou formou je i paralelní zkoušení.

Nejužívanějším způsobem zkoušení slovní zásoby je překlad, jelikož jde o způsob přesný, rychlý a pohodlný. Neměl by to však být způsob jediný. Překladová cvičení si může každý učitel lehce sám připravit a přizpůsobit je situaci ve své třídě. Docela efektivní je překladový diktát slovních spojení, vět nebo i souvislých celků. Takový diktát je však možno zařadit teprve tehdy, když nácvik příslušných jevů dostatečně pokročil.⁴⁵

Pro porozumění jsou zpravidla lexikální chyby závažnější než chyby gramatické. Důležité je přihlížet i k výslovnosti, zejména tam, kde nepřesná nebo nesprávná výslovnost může vést ke změně významu.⁴⁶

Je nutno dávat přednost zkoušení slova či výrazu v kontextu, nejlépe v krátkých větách, nebo aspoň ve slovních spojeních. Zkoušení slovní zásoby lze kombinovat se zkoušením mluvnických znalostí a s rozvíjením řečových dovedností.

Při hodnocení výkonu studentů vždy přihlížíme k závažnosti chyb a k jejich počtu. Počet chyb je třeba vidět v poměru k rozsahu zkoušeného materiálu.

⁴⁴ BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny : vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 116.

⁴⁵ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 163.

⁴⁶ HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 498 s. Učebnice pro vysoké školy. S. 142.

Konečným cílem výuky je vyhýbání se chybám, k nimž může dojít v jakékoli etapě procesu vyučování. Jde mluvit o třech aspektech boje s chybami: prevence, registrace a likvidace. Prevence je velmi důležitá, neboť je snazší a účelnější chybám předcházet než je potom pracně odstraňovat.⁴⁷ Chybám lze předcházet trojím způsobem: při uvádění látky výrazným upozorněním na jevy, v nichž lze předpokládat chyby; vhodná organizace cvičení, zejména uplatněním principu gradace obtížnosti; signalizace možné chyby při provádění cvičení. Je ovšem třeba zachovávat určitou míru, aby si studenti zvykali na samostatné správné užívání jazykových prostředků.

Učitel má také sledovat vyskytující se chyby v ústních i v písemných projevech studentů. Největší pozornost je nutno věnovat těm chybám, jež se vyskytují u většího počtu studentů.

Zjištěné chyby učiteli ukazují, které jevy má dále procvičovat. Práci na likvidaci chyb lze rozdělit na dvě etapy: komentář k chybám (jejich analýza) a opětné zařazení jevu do nového cvičení. Při likvidaci chyb lze dosáhnout úspěchu jen promyšleným systémem nápravných cvičení.

4.4. Obtížné jevy v lexiku

Lze vyčlenit nejčastější chyby (v odborné literatuře se vyskytuje pojem obtížných jevů), které se vyskytují u českých studentů při výuce ruštiny. Nejznámějšími jsou chyby spojené s česko-ruskou homonymií. Jde o negativní vliv mateřského jazyka. Tato slova mají v ruštině a v češtině stejnou nebo velmi podobnou hláskovou strukturu, avšak významově se liší.

Dalším příkladem časté lexikální chyby je použití nesprávného významu u polysémantického cizího slova, majícího sémantickou strukturu odlišnou od ekvivalentního slova mateřského jazyka.

Ne méně často obtíže studentům činí lexikální jednotky s odlišnou valencí, to znamená, že se vyskytují chyby spojené s vytvořením slovních spojení. Jde nejen o valence lexikální, ale i o syntaktické (gramatické). Osvojení valence patří rovněž k nejobtížnějším jevům v lexiku.

Další skupinu obtížných jevů tvoří případy, kdy působí tzv. formální interference, především vnitrojazyková. Studenti mylně zaměňují slova formálně nějak blízka, avšak sémanticky zcela odlišná (paronyma).

⁴⁷ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 145.

Následující kategorii tvoří právě opačné chyby, kdy se směšují a nerozlišují slova sémanticky blízká, přitom formálně odlišná.

Určité potíže působí studentům osvojení si správné stylistické hodnoty slov. V řadě případů tu působí interference ze strany mateřštiny.

Studenti si také obtížně osvojují dlouhá slova s neznámými kořeny. Dlouhá slova se známými komponenty však nepůsobí zvláštní potíže.

Z největší části tyto potíže způsobuje negativní vliv mateřského jazyka.

Kromě potíží významových a potíží s gramatickými vlastnostmi výrazu, jeho valencí a frazeologií se vyskytují u slovní zásoby potíže s výslovností a s grafikou.

4.5. Částečné řečové kompetence

4.5.1. Odhad

Je velmi důležité se v hodinách spolu se studenty pokoušet o odhad významu nových slov. Odhad se uskutečňuje na základě podobnosti s mateřským jazykem, nebo na základě znalosti příbuzného slova anebo na základě pouhého kontextu.

Vhodné využívání logického odhadu je jedním z prvků problémového vyučování, které vede studenty k intelektuální aktivitě a rozvoji logického myšlení, jakož i k využívání dosavadních jazykových znalostí.⁴⁸

Jevy snadno odhadnutelné však nevysvětlujeme.⁴⁹

Odhad vede k rozvoji myšlení na bázi druhého jazyka, což těsně souvisí s tzv. jazykovým citem, jazykovým povědomím. Získání spolehlivého citu se považuje za vrchol ovládnutí jazyka.⁵⁰

4.5.2. Kompenzace jazykového deficitu

Dovednost kompenzovat nestačící slovní zásobu pomocí již osvojených slov je další

⁴⁸ VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství). S. 133.

⁴⁹ Tamtéž, s. 146.

⁵⁰ Tamtéž, s. 155.

částečnou jazykovou kompetencí, kterou lze a je nutné ji rozvíjet. Existuje verbální a neverbální způsob kompenzací neznámé slovní zásoby.

Do verbální kompenzace patří substituce, redukce a přeformulování. Neverbální kompenzaci pomáhají gesta a mimika, ta však nejsou dostačující, spíše doplňují a upřesňují výraz.

4.5.3. Užívání slovníku

Slovník je nepostradatelnou jazykovou příručkou pro učitele i studenta. Dovednost hledat ve slovníku si studenti osvojují postupně. Uvedením do této činnosti může sloužit používání slovníčku na konci učebnice nebo na konci každé lekce. Pokud se student rychle orientuje v nich, nedělá mu zpravidla obtíže používání slovníků větších. Je nutné zmínit nezbytnost používání slovníků. Zapsání samo o sobě už přispívá k lepšímu zapamatování. Seznam nově poznamenaných slov je dobrým přehledem nové lexikální látky, který lze využít pro její procvičování i k prozkoušení. Nejlepší je, když je informace o významu doplněna případnými typickými slovními spojeními a nechybí ani gramatické zvláštnosti.

5. Empirická část

5.1. Úvod

Daná část diplomové práce zahrnuje doplňková cvičení zaměřená na rozšíření slovní zásoby v předmětu Ruský jazyk. Daná cvičení rozšiřují možnosti učitele při výuce slovní zásoby.

Cvičení jsou stupňována dle existujících úrovní jazyka dle SERR a jsou rozdělena na příslušné kategorie pro úroveň A1, A2, B1 a B2. Úrovně C1 a C2 se do této práce nezačleňují, jelikož v současné době výuka ruského jazyka jako cizího na území České republiky na těchto úrovních se téměř neprovádí. Empirická část by měla být užitečná pro všechny zabývající se výukou a osvojením ruského jazyka a vhodná pro obecnou i soukromou výuku. Materiály lze doplňovat, rozšiřovat či kombinovat.

5.2. Úroveň A1

1. Напишите 10 слов на букву «А».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: аптека, активный, английский, автор, артист, артистка, автобус, адрес, Австралия, Аргентина, Англия, Азия, Америка, август.

2. Напишите 10 слов на букву «В».

Cíl cvičení: částečná optimalizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: высокий, врач, время, вход, выход, вода, вино, весёлый, весело, внимательно, встречать, вспоминать, великий, внук, внучка, выставка, вагон, вокзал.

3. Напишите 10 слов на букву «Р».

Cíl cvičení: částečná optimalizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: рождение, родиться, рис, рыба, ресторан, район, радио, рубашка, рад, родина, родной, Россия, российский, русский, русская, русские, работать, рисовать, рассказ, роман, разговаривать, рассказ, рассказывать.

4. Найдите и запишите пары синонимов:

чудесно, базар, хорошо, блузка, холодно, скучно, служба, морозно, работа, грустно, неинтересно, рынок, кофта

Cíl cvičení: částečná optimalizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

5. Найдите и запишите пары синонимов:

желать, бездельник, спасибо, лодырь, встреча, здешний, мало, зря, хотеть, местный, дом, свидание, польза, напрасно, чуточку, здание, благодарю, толк

Cíl cvičení: částečná optimalizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

6. Найдите и запишите пары антонимов:

весело, жарко, дешёво, много, холодно, скучно, дорого, мало

Cíl cvičení: částečná optimalizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

7. Запишите антонимы:

высокий —

дешёвый —

громкий —

умный —

новый —

горячий —

зимний —

скучный —

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

8. Дополните подходящими словами.

Люди:

Мама, ...

Животные:

Собака, ...

Предметы:

Стул, ...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

9. Напишите, что можно купить.

хлеб, колбаса, молоко, газета, билеты, книга, радуга, журнал, луна

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

10. Напишите, что можно прочитать.

текст, рассказ, информация, объявление, расписание, стихотворение, сообщение, спектакль, сказка

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

11. Напишите, что можно разбить.

ваза, посуда, стакан, спорт, чашка, тарелка, нож

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

12. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Больница, чемодан, любовь, книга, аудитория, площадь, портфель, консерватория, тысяча, миллион, рубль, туфли, очки, сутки, мяч, самолёт, поезд, друзья, родители, профессора, слова, предложение, упражнение, подруга, жена, туристы, объявления, здание, банк, менеджер, ножницы, работа, почта, валюта, музеи, чай, молоко, собака, маршрут, поезда, рыба, слон, кроссовки, верблюд, птицы, экскурсия, города, проспекты, улица, небо, земля, столица, центр, дача, леса, парки, сад, брюки, озеро, яйца, яблоки.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

13. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Костюм, юбка, шуба, джемпер, дублёнка, кроссовки, серьги, блузка, галстук, кепка, свитер, пиджак, брюки, плащ, бусы, пальто, ремень, браслет, сапоги, шарф, ботинки, кофта, тапочки, берет, перчатки, жилет, босоножки, сумка, чемодан, туфли, цепочка, косынка, куртка, портфель, пуговица, сумочка, зонт, шляпа, саквояж, чемодан, корзина.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

14. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Телефон, какао, аудитория, костюм, телевизор, проспект, радио, магнитофон, стадион, концерт, интерес, мотор, плеер, диск, шрифт, альбом, фото, монитор, конкурс, ресторан, базар, аукцион, милиция, апельсин, мандарин, лимон, марафон, пианино, кассета, музыка, кафе, культура, экран, президент, библиотека, консерватория, пианист, инструмент, театр, артист, актёр, режиссёр, комедия, автор, поэт, литература, география, фирма, бизнесмен, партнёр, факс, маркетинг, супермаркет, фабрика, станция, вокзал, аэропорт, стюардесса, такси, вагон, район, центр, адрес, почта, поликлиника, бассейн, клуб, музей, цирк, зоопарк, радио, виза.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

15. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Сувенир, сюрприз, фотоаппарат, автомобиль, машина, шоколад, гарнир, пюре, юмор, математика, биология, география, философия, химия, интеллект, интеллигент, композитор, прогноз, математик, химик, физик, филолог, биолог, философ, футболист, баскетболист, теннисист, факультет.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

18. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Бразилия, Индия, Италия, Рим, Сирия, Дамаск, Африка, Австралия, Австрия, Вена, Турция, Европа, Азия.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

19. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Дочери, матери, имена, музеи, трамваи, сыры, мамы, сады, шкафы, столы, студенты, журналы, рыбы, подъезды, входы, выходы, фильмы, лифты, комнаты, диваны, кабинеты, районы, коты, классы, университеты, рестораны, мониторы, фирмы, стадионы, ноты, вазы, годы, режиссёры, поэты, игры, театры, девочки, мальчики, бабушки, дедушки, дочери, парки, кошки, собаки, книги, врачи, подруги, чашки, чайники, юбки, ёлки, книги, поликлиники, библиотеки, яблоки, ели, ночи, рояли, моря, яйца, слова, платья, кресла, окна, здания, деревья, месяцы, курицы, консерватории, аудитории, кухни, семьи, лекции, отцы, дни, щенки, люди, братья, стулья, друзья, мужья, деревья, листья, сыновья, дома, профессора, города, глаза, ножи, гаражи, врачи, мячи, тёти, дяди.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

20. Расставьте ударения. Прочитайте вслух.

Январь, февраль, март, апрель, май, июнь, июль, август, сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь, экзамен, паспорт, профессия, инженер, журналист, музыкант, юрист, история, экскурсия, вино, зонт, зонтик, турист, автобус, транспорт, спортсмен, экономика, программа, программист, лекция, фраза, курс, концерт, опера, балет, поло, чемпион, чемпионат, футбол, теннис, баскетбол, волейбол, хоккей.

Cíl cvičení: automatizace výslovnosti při používání slovní zásoby.

21. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

Строитель, учитель, писатель, математик, поэт, химик, спортсмен, брат;
Ехать, ездить, бегать, бежать, думать, лететь, летать, плавать, плыть, идти, ходить;
Красный, синий, жёлтый, умный, белый, зелёный, чёрный;
Заказывать, покупать, платить, считать, родиться;
Пицца, яблоки, сосиски, колбаса, мясо, компьютер, торт, салат.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

22. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

Город, университет, метро, вокзал, аэропорт, аптека, работа, зоопарк, цирк, здание, дом, парк, супермаркет, банк, бассейн, ресторан, кухня, поликлиника, театр, центр, фабрика, район, почта, музей, библиотека, кафе, станция.

Банк, компьютер, стол, окно, вход, монитор, выход, лифт, одеяло.

Книга, журнал, кабинет, класс, студент, литература, аудитория, институт, вагон, университет, профессор, конкурс, компьютер.

Отдых, море, парк, сад, бассейн, музыка, работа.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

23. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

Антон начал рисовать, читать, думать, отвечать, ходить, узнать;

Наташа будет изучать, решать, узнавать, завтракать, пообедать;

Бабушка купила, позвонила, прочитала, написала, взяла, гуляла.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

24. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

Семья, мама, брат, сестра, папа, дедушка, бабушка, лифт, дети.

Дом, стол, комната, кухня, сад, стул, лампа, кресло, собака, кошка, метро, семья,
окно, мебель, шкаф.

Книга, журнал, кабинет, класс, студент, рыба.

Море, рыба, пальто.

Шкаф, пальто, юбка, платье, собака.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

25. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

Семья, мама, брат, сестра, папа, муж, жена, мы, бабушка, отец, дедушка, мать, дети,
врач.

Дом, стол, шкаф, одеяло, сад, стул, семья, метро.

Книга, журнал, собака.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

26. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

первое, второе, третье, четвёртое, пятое, шестое, седьмое, дорогое;

экономист, юрист, врач, профессор, инженер, математик, дети;

красивый, дорогой, хороший, новый, умная;

компьютер, принтер, факс, телефон, монитор, плеер, котёнок;

мой, моя, моё, мои, твой, твоя, твоё, твои, его, её, наш, наша, наше, наши, ваш,

ваша, ваше, ваши, их, здесь;

зимой, весной, летом, осенью, ночью, утром, днём, вечером, тут;

математика, биология, химия, философия, история, парк;

понедельник, вторник, среда, четверг, пятница, суббота, воскресенье, неделя,
календарь, число, месяц, год, концерт.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

27. Зачеркните лишнее слово в каждом ряду слов.

улица, дом, школа, банк, университет, утром, магазин, филармония;

дети, студенты, деревья, учителя, друзья, братья, ученики, бабушки, дедушки;

читать, работать, писать, считать, учить, отдыхать.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

28. Что можно купить в магазине «Одежда»?

шуба, пальто, куртка, плащ, дублёнка, блузка, ремень, костюм, жакет, платье, шарф,
шляпа, кепка, сумочка, зонт, джемпер, пиджак, шорты, брюки, юбка, кофта, галстук

В магазине «Одежда» я куплю:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace užívání 3. pádu.

29. Что можно купить в магазине «Обувь»?

сапоги, туфли, кроссовки, тапочки, босоножки, боты

В магазине «Обувь» я куплю:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

30. Что можно купить в магазине «Книги»?

англо-русский словарь, русско-английский словарь, энциклопедии, книги, учебники, тетради, блокнот, ручка, карандаш, калькулятор, карта, фломастер, альбом

В магазине «Книги» я куплю:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

31. Что можно купить в магазине «Продукты»?

колбаса, мясо, яйца, рыба, хлеб, соль, сахар, макароны, рис, картошка, масло, яблоки, виноград, морковка, груши, вишня, мороженое, шоколад, чай, кофе, какао, сосиски, сыр, торт, пиво, вино, вода, соки, фанта, лимонад

В магазине «Продукты» я куплю:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

32. Что можно купить в магазине «Техника»?

компьютер, калькулятор, телевизор, магнитофон, холодильник, лампа, плеер, диск, монитор, клавиатура, пульт, музыкальный центр, телефон, динамики, антенна

В магазине «Техника» я куплю:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

33. а) Напишите, что вы любите.

Я люблю ...

б) Напишите, что вы не любите.

Я не люблю ...

в) Напишите, что вы любите делать.

Я люблю ...

г) Напишите, что вы не любите делать.

Я люблю ...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

34. Допишите предложение. Выберите из предложенных слов.

Меню, ручка, хлеб, сыр, колбаса, сосиски, ветчина, салаты, бутерброды, суп, борщ, цветы, бульон, курица, обед, встреча, рыба, мясо, пельмени, книга, журналы, словарь, альбом, энциклопедия, пюре, десерт, фрукты, мороженое, вода, чай, кофе, соки, лимонад, чеснок, редиска, фанга

Я закажу в кафе...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

35. Допишите предложение. Выберите из предложенных слов.

Сосиски, ветчина, салаты, внимание, работа, рассказ, цветы, обед, встреча, визит, бутерброды, суп, борщ, бульон, курица, книга, журналы, словарь, альбом, энциклопедия, рыба, мясо, пельмени, пюре, хлеб, соль, сахар, чай, кофе, шоколад, яйца, макароны, рис,

сыр, колбаса, сосиски, ветчина, масло, мясо, курица, рыба, вода, соки, лимонад, пиво, вино, мороженое, фрукты, овощи, сигареты, салфетки

Я куплю в магазине...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

36. Допишите предложение. Выберите из предложенных слов.

яйца, масло, меню, хлеб, сыр, колбаса, сосиски, ветчина, салаты, бутерброды, суп, борщ, цветы, бульон, курица, обед, встреча, рыба, мясо, пельмени, пюре, десерт, фрукты, мороженое, вода, чай, кофе, соки, лимонад, чеснок, редиска, фанта, мясо, сосиски, ветчина, салаты, бутерброды, суп, борщ, бульон, курица, рыба, мясо, пельмени, пюре, курица, рыба, яблоки, груши, апельсины, виноград, вишня, сливы, картошка, морковь, лук, чеснок, редиска, огурцы, помидоры

Я куплю на рынке...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

37. Допишите предложение. Выберите из предложенных слов.

книга, внимание, работа, рассказ, сигареты, цветы, обед, встреча, журналы, словарь, кофе, соки, лимонад, чеснок, альбом, энциклопедия

Я возьму в библиотеке...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

38. Допишите предложение. Выберите из предложенных слов.

Пиво, вино, мороженое, фрукты, овощи, книга, журналы, словарь, альбом, энциклопедия, сигареты, внимание, работа, рассказ, цветы, обед, встреча, визит, яйца, масло, мясо, сосиски

Я благодарю друга за ...

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace používání 3. pádu.

39. Напишите, *какой, какая, какое, какие*.

Примеры:

Яблоко: красное, жёлтое, зелёное, большое, маленькое...

Груша: красная, жёлтая, зелёная, большая, маленькая...

огурец:

апельсин:

слива:

виноград:

морковка:

персик:

помидор:

абрикос:

мандарин:

молоко:

масло:

кофе:

чай:

вода:

сок:

вино:

хлеб:

мороженое:

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

5.3. Úroveň A2

1. Напишите 10 слов на букву «А».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: аптека, апельсин, английский, англичанин, артист, архитектор, автор, аспирантура, архитектор, архитектура, автобус, аэропорт, алло, Аргентина, Англия, Америка

2. Напишите 10 слов на букву «С».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: сахар, сок, смотреть, слушать, современный, спортивный, сильный, седой, серый, синий, стакан, симпатичный, старый, старость, старший, смерть, салат, сыр, сигареты, спичка, сувенир, сумка, стоять, ставить, счастье, серьезный, смелый, спокойный, спокойно, скучно, смеяться, собирать, строить, строитель, страна, семья, семейный, специальность, специалист, студент, студентка, спорт, спортсмен, спортивный, стадион, слово, словарь, страница, стихи, статья, собор, скрипка, самолёт, станция, сад, столовая, сообщать, советовать, спрашивать, Сирия, север, соседний, суббота, секунда.

3. Напишите 10 слов на букву «М».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: месяц, молодой, молодость, медицина, масло, мороженое, мягкий, машина, мыло, менять, мечта, мечтать, мочь, мыть, международный, мать, мама, муж, младший, математик, математический, менеджер, музей, мультфильм.

4. Найдите и запишите пары антонимов.

Хорошо, неаккуратно, внимательно, тихо, быстро, плохо, громко, трудно, правильно, медленно, аккуратно, несерьёзно, легко, некрасиво, серьёзно, невнимательно, красиво, неправильно, светло, темно.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

5. Найдите и запишите пары антонимов.

Хороший, чужой, новый, вчерашний, белый, старший, летний, плохой, тёплый, трудный, сегодняшний, зимний, младший, холодный, лёгкий, чёрный, свой, старый.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

6. Найдите и запишите пары антонимов.

Здесь, внизу, тут, слева, справа, там, наверху.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

7. Найдите и запишите пары антонимов.

Хорошо, неправильно, быстро, тихо, громко, плохо, правильно, невнимательно, внимательно, медленно, красиво, некрасиво.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

7. Найдите и запишите словосочетания.

Отвечать, ошибки, делать, домашнее задание, исправлять, на вопрос, выполнять, упражнение.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

8. Найдите и запишите словосочетания.

Хороший, фильм, комнаты, студенты, хорошая, доска, письма, книги, хорошее, студент, книга, дома, хорошие, письмо, фильмы, комната.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby. Automatizace vytvoření slovních spojení.

5.4. Úroveň B1

1. Напишите 10 слов на букву «П».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: профессия, певец, певица, переводчик, преподаватель, преподавательница, преподавать, продавец, продавщица, психолог, психология, получать, получить, производить, производство, произведение, посол, посольство, писатель, поэт, политика, президент, профессор, писать, понимать, показывать, поступать, пример, практический, памятник, премия, пианино, плеер, петь, песня, пьеса, плавать, плыть, поезд, пароход, порт, паспорт, пойти, переехать, приехать, полететь, прилетать, привозить, посмотреть, приглашать, поздравлять, план, путешествие, путешественник, переулок, переход, площадь, проспект, парк.

2. Напишите 10 слов на букву «К».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: китаец, китайка, китайцы, Китай, Корея, кассир, касса, композитор, космонавт, крестьянин, культура, конференция, кабинет, класс, колледж, каникулы, карандаш, карта, книга, компьютер, красивый, картина, книга, кинотеатр, комедия, консерватория, концерт, классический, кататься, коньки, клуб, киоск, кафе, космос, климат, картофель, капуста, короткий, крупный, круглый, крепкий, красный, коричневый, каменный, количество, километр, килограмм, копейка.

3. Напишите 10 слов на букву «Н».

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby

Vzor k provádění cvičení: немец, немка, немцы, невеста, направление, наука, научный, начало, нравиться, называться, народный, новогодний, нести, носить, новость, новый, ничего, нормально, несколько, Норвегия, необыкновенный, низкий, наш, напротив, ноябрь, ночь, неделя, никогда, недавно.

4. Найдите и выпишите пары синонимов:

долгий, неблизкий, посетить, длинный, побывать, далекий

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

5. Вставьте пропущенные слова в правильной форме.

болеть (x2), больно (x3), больной (x2), боль (x2)

Кирилл никогда не У него отменное здоровье.

Я люблю мёд, уж ... он вкусный.

Оказывается, мышечное напряжение, сопровождающее нашу мимику, способно вызывать головную

Вполне естественно, что в школе ... ребёнок будет вести себя совсем не так, как здоровый.

У меня сегодня немного ... голова.

Особенно ... ударило по российской политической элите резкое послание Буша конгрессу о положении в стране.

Он упал и очень ... ударился головой.

... обиды не забылась.

Чем тяжелей ... , тем меньше он хочет знать о себе правду.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

5.5. Úroveň B2

1. Напишите, что бывает лошадиным.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení:

Лошадиным может быть все то, что так или иначе связано с лошадьми, либо большое, сильное и крепкое, как лошадь.

Лошадиное, имеющее непосредственное отношение к лошадям:

лошадиная сбруя/упряжь/шля

лошадиная подкова

лошадиная попона

лошадиное стойло/кормушка/поилка

лошадиное сено/солома/подстилка

лошадиная шкура/грива/хвост

лошадиный храп/ржанье

лошадиный галоп/аллюр/ход

лошадиный шампунь

лошадиный транспорт

Лошадиным (в сравнении с лошадью) может быть:

лошадиные силы

лошадиный труд

лошадиный спорт

лошадиный аппетит

лошадиное лицо/походка

Лошадиные есть виды состязаний:

лошадиные гонки

лошадиные забеги

Есть и географические названия:

Лошадиный хвост — водопады Йосемити

Лошадиный остров — Ирландия

2. Напишите 10 синонимов слова „хороший“. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby. Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení: добрый, доброкачественный, добросовестный, годный, пригодный, благообразный, благоустроенный, безупречный, удовлетворительный, достохвальный, похвальный, прекрасный, путный, славный, утешительный.

3. Напишите 10 синонимов слова „хорошо“. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby. Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení: здорово, легко, порядок, прекрасно, недурно, ладно, основательно, положительно, отлично, порядочно, неплохо, недурственно, изрядно, что надо, на пять, славно, одобрительно, превосходно, первоклассно, отменно, идеально, классно, удачно, добротно, похвально, качественно, достойно, добросовестно, на совесть.

4. Напишите 10 синонимов слова „плохой“. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby. Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení: дрянной, дурной, неважный, негодный, незавидный, неприглядный, низкий, скверный, дешевый, грошовый, слабый, никудышный, паршивый, нехороший, неудовлетворительный, ужасный, отвратительный, некачественный, неудачный, отрицательный, третьесортный.

5. Напишите 10 синонимов слова „плохо“. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení: слабо, неважно, скверно, тяжело, ужасно, худо, никудашно, неудовлетворительно, тяжело, паршиво, нехорошо, кое-как, отвратительно, дурно, мерзопакостно, неудачно, недобросовестно, гадостно, незавидно, некачественно, неладно, нездорово, халтурно, предосудительно, низкопробно, никчемно, негоже.

6. Образуйте от слова „смотреть“ родственные слова с помощью приставок. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.
Automatizace vytvoření slovních spojení.

Vzor k provádění cvičení: усмотреть, присмотреть, посмотреть, подсмотреть, досмотреть, рассмотреть, предусмотреть

7. Образуйте от слова „учить“ родственные слова с помощью приставок. Напишите с каждым из слов по предложению.

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

Vzor k provádění cvičení: обучить заучить поручить изучить разучить отучить приучить поучить научить проучить переучить недоучить доучить

**8. Образуйте от слова „идти“ родственные слова с помощью приставок.
Напишите с каждым из слов по предложению.**

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

Vzor k provádění cvičení: войти, взойти, выйти, дойти, зайти, снизойти, обойти, отойти, перейти, пойти, подойти, прийти, разойтись, сойти, уйти

**9. Образуйте от слова „писать“ родственные слова с помощью приставок.
Напишите с каждым из слов по предложению.**

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

Vzor k provádění cvičení: записать написать вписать надписать предписать подписать переписать приписать описать живописать дописать пописать прописать списать распisać исписать отписать уписать выписать

**10. Образуйте от слова „сказать“ родственные слова с помощью приставок.
Напишите с каждым из слов по предложению.**

Cíl cvičení: částečná aktualizace slovní zásoby, automatizace používání slovní zásoby.

Vzor k provádění cvičení: наказать понаказать обсказать предсказать подсказать пересказать присказать досказать недосказать рассказать нарассказать порассказать высказать

Závěr

V průběhu práce se autorka pokusila detailně prozkoumat základní existující témata spojená s výukou slovní zásoby cizího jazyka. Pro postup byl zvolen princip směřování od popisu lexikálního systému ruského jazyka k analýze existujícího systému úrovní s následujícím upřesňováním požadavků znalostí slovní zásoby na jednotlivých úrovních. Dále následovala část upřesňující informace ohledně výuky z didaktického hlediska. Zásadní body nezbytné pro dokonalé vyučování a osvojení si cizího jazyka jsou vybrané na základě prostudované odborné literatury českých (resp. československých) i ruských (resp. sovětských) expertů didaktiků.

Jedním z cílů práce bylo stanovit vymezení role, kterou hraje rozvíjení lexikálních dovedností a znalostí a rozšíření slovní zásoby v současném procesu výuky cizího jazyka. Nalezené informace jsou sebrané v příslušné kapitole.

V teoretické části této práce se vyskytuje shrnutí informací o existujících úrovních ovládnutí cizího jazyka podle mezinárodních norem a o určitých požadavcích na lexikální znalosti každé úrovně, což bylo také jedním ze zásadních cílů.

Dalším cílem bylo shrnout již existující informaci ohledně výuky slovní zásoby, především ruštiny a především českými studenty. Tento cíl autorka považuje za splněný.

Dále následuje shrnutí informací o současných nejúčinnějších a nejpopulárnějších metodách výuky, spojených s lexikálními znalostmi a dovednostmi, a upřesnění informací, které se týkají již existujících typů cvičení v oblasti rozšíření slovní zásoby;

Ruský jazyk se vyučuje na českých školách jako druhý cizí jazyk, vyučuje se v průměru 2-3 hodiny týdně, dále studenti mohou navštěvovat předmět jako mimotřídní aktivitu v podobě konverzace z cizího jazyka, mohou navštěvovat i speciální semináře, které mají časovou dotaci 1-2 hodiny týdně. Mezi studenty je zájem o skládání státní maturitní zkoušky z ruštiny. Požadavky ke studentům zahrnují znalost jazyka maximálně na úrovni B2 podle SERR (maturitní úroveň), proto při vytváření cvičení v praktické části dané práce autorka uznává za vhodné a účelné soustředit se na úrovně A1-B2.

V současné době se na českých školách používají následující učebnice: Радуга по-новому, Класс, Поехали!, Эхо, Времена a mnoho dalších. Jsou to rozmanité a většinou velice dobře zpracované učebnice, obsahující hodně cvičení, která směřují k procvičování slovní zásoby. Také zahrnují cvičení zaměřená na rozvoj slovní zásoby. Autorka však považuje za účelné

vytvoření další pomůcky — sady doplňkových cvičení, jejichž vyplněním by se mohla upevnit úroveň znalostí slovní zásoby ruštiny. To bylo také považováno za zásadní cíl. Vytvoření těchto cvičení umožňuje právě zvolenou podobu empirické části. Vyskytuje se úrovněová gradace, podle které by se cvičení mohla řídit. Lze vyčlenit nezbytné body lexikálních minim, které by daná cvičení mohla obsahovat. Nakonec lze zvolit správnou metodu zaměřenou na konkrétní úroveň a na rozvoj jednotlivých dovedností. Informace o nejčastějších chybách také umožňují přesnější přístup k tvorbě nejvíce potřebných cvičení, která nezlikvidují vliv mateřštiny na vnímání studentů, ale alespoň poskytnou pomoc v osvojování si obtížných jevů. Empirická část se opírá o teorii a je v souladu s existujícími didaktickými metodami a vlastními zkušenostmi a názory. Empirická část by měla být užitečná ve výuce ruského jazyka vyučujícími i studenty.

Seznam použité literatury

ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. *Leksičeskij minimum po russkomu jazyku kak inostrannomu*. 2-e izd., ispr. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2004, 79 s. ISBN 5865472836.

ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. *Leksičeskij minimum po russkomu jazyku kak inostrannomu*. 2-e izd., ispr. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2004, 115 s. ISBN 5865472828.

ANDRJUŠINA, Natal'ja Pavlovna. *Tipovoj test po russkomu jazyku kak inostrannomu*. Sankt-Peterburg: Zlatoust, 2006, 79 . ISBN 5865473611.

BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny* : vysokoškolská učebnice. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 267 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 498 s. Učebnice pro vysoké školy.

PÍŠOVÁ, M. Didaktika cizích jazyků: otázky identity. *Pedagogická orientace*, odborný čtvrtletník a zpravodaj České pedagogické společnosti, Brno: Česká pedagogická společnost, 2011, roč. 21, č. 2, s. 142-155. ISSN 1211-4669.

PURM, R. *Problematika systému kritérií pro výběr lexikálního minima*. Hradec Králové, 1970. Habilitační práce.

PURM, R., JELÍNEK, S. VESELÝ, J. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-1740.

RASSUDOVA, O. P. *Systema raboty po leksike. Iz opyta prepodavanija russkogo jazyka inostrancam*, Moskva, 1964.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. 2. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, xviii, 267 s. ISBN

8024414252.

VALGINA, N. S.; ROZENTAL', D. E.; FOMINA, M. I. *Sovremennyy russkij jazyk*. Izdanie shchestoe, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Logos, 2002. ISBN 5-94010-008-2.

ГОРСКАЯ, С. А. *Лексика. Фразеология. Лексиколография: практикум* / С.А. Горская. - Г 70 Гродно: ГрГУ, 2009. - 137 с. ISBN 978-985-515-171-6.

VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 179 s. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství).

VLADIMIROVA, T. E. *Gosudarstvennyi obrazovatel'nyi standart po russkomu iazyku kak inostrannomu: elementarnyi uroven*. 2nd ed., rev. and updated. Moscow: Zlatoust, 2001. ISBN 5865471872.

Андрюшина, Н. П. *Требования по русскому языку как иностранному. Первый уровень. Общее владение*. Второй вариант — 2-е изд. — М. — СПб. : Златоуст, 2009. ISBN 978—5—86547—381—6

Иванова, Т. А. *Государственный образовательный стандарт по русскому языку как иностранному. Второй уровень. Общее владение* — М. — СПб: “Златоуст”, 1999. — 40 с. ISBN 5—86547—103—1

Иванова Т. А. *Государственный образовательный стандарт по русскому языку как иностранному. Третий уровень. Общее владение*. — М. — СПб: “Златоуст”, 1999. — 44 с. ISBN 5—86547—104—х

Лексический минимум по русскому языку как иностранному. Второй сертификационный уровень. Общее владение / М-во образования и науки Рос. Федерации, Рос. Гос. система тестирования граждан зарубежных стран по рус. яз. ; [сост. Н. П. Андрюшина и др.]. - 2-е изд. - СПб. : Златоуст, 2009. - 162 с. - ISBN 978-5-86547-421-0.

Нахабина, М. М. *Государственный стандарт по русскому языку как иностранному*.

Базовый уровень — 2-е изд., испр. и доп. — М. — СПб.: “Златоуст”, 2001. ISBN 5—86547—187—2

Seznam literatury související s tématem

JELÍNEK, Stanislav. *Aktuální problémy metodiky cizích jazyků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, 125 s. Učební texty vysokých škol.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, 219 s. Edice pedagogické literatury, 148. publikace. ISBN 8073150395.

RIES, Lumír. *Didaktika ruštiny: vyučování jako komunikace, součinnost a hra*. Vyd. 1. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1987, 143 s. - 4. kapitola, podkapitola 4. Řečová činnost a jazykový cit , 5. kapitola: SYSTÉM UČEBNÍCH ÚLOH

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2., rozš. a aktualiz. vyd., [V nakl. Grada] vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 322 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024718217.

ŠPERLOVÁ, M. *Metodické poznámky k vyučování ruskému jazyku*. Vydavatelství ZČU, Plzeň 1996. ISBN: 978-80-7082-254-8. Kapitoly: Užívání slovníku, K odhadu významu slov

Аркадьева Э.В., Горбаневская Г.В., Кирсанова Н.Д., Марчук И.Б. *Когда не помогают словари... : практикум по лексике современного русского языка* : в 3 ч. Ч. I. - 4-е изд. - М. : Флинта : Наука, 2013. - 232 с. ISBN 978-5-89349-804-2

Аркадьева Э.В., Горбаневская Г.В., Кирсанова Н.Д., Марчук И.Б. *Когда не помогают словари... : практикум по лексике современного русского языка* : в 3 ч. Ч. II. - 4-е изд. - М. : Флинта : Наука, 2013. - 256 с. ISBN 978-5-89349-938-4

Аркадьева Э.В., Горбаневская Г.В., Кирсанова Н.Д., Марчук И.Б. *Когда не помогают словари... : практикум по лексике современного русского языка* : в 3 ч. Ч. III. - 4-е изд. - М. : Флинта : Наука, 2013. - 256 с. ISBN 978-5-9765-0688-6